

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 คำนำ

สถาบันอุดมศึกษา เป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่มีความสำคัญต่อความเจริญและความเสื่อมของประเทศไทย เพราะสถาบันอุดมศึกษานับเป็นแหล่งรวมของวิทยาการต่างๆ วิทยาการที่มีอยู่จะเป็นตัวชี้ที่สะท้อนให้เห็นความเจริญก้าวหน้าของวัฒนธรรม และอารยธรรมของสังคมนั้น ๆ ดังนั้นความเจริญก้าวหน้าของประเทศไทยจะมีได้มากเพียงใด ย่อมต้องอาศัยสถาบันอุดมศึกษาเป็นสำคัญ สถาบันอุดมศึกษามีความหมายอย่างไร ? ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า สถาบันอุดมศึกษา ไว้ดังนี้

วิจิตร ศรีสอาด (2518 : 1) ได้กล่าวไว้ว่า " การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยทั่วไปแล้วถือว่า อุดมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาระยะที่สาม (Tertiary Education) คือเป็นการศึกษาที่จัดหลังจากมัธยมศึกษา (Postsecondary Education) นั่นคือ การจัดการศึกษา ในระดับวุฒิหลังมัธยมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี และระดับสูงกว่าปริญญาตรีหรือบัณฑิตศึกษา "

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524 : 8) ได้กล่าวไว้ว่า " เป็นการจัดการศึกษาให้แก่คนที่มีวัยกำลังจะเป็นผู้ใหญ่ หรือเป็นผู้ใหญ่แล้ว "

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สถาบันอุดมศึกษา หมายถึง ศูนย์จัดการศึกษาเพื่อเตรียมทรัพยากรบุคคลที่พร้อมด้วยความรู้เรื่องปัญหา คุณธรรม มีวิชาการและวิชาชีพ อันสามารถนำไปพัฒนาให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมส่วนรวม ความเจริญก้าวหน้าในทางวิชาการในสาขาวิชาต่างๆ มีมากเพียงใดย่อมทำให้เกิดความต้องการทางการศึกษามากขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบและโครงสร้างของสถาบันอุดมศึกษาในการปรับปรุงทิศทางและสภาพให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงทำให้สถาบันอุดมศึกษากลายรูปแบบมาเป็นองค์กรที่ซับซ้อน

2.2 โครงสร้างขององค์กร (Structure)

ได้มีผู้ให้ความหมายของโครงสร้างขององค์กร ไว้หลายประการ เช่น

2.2.1 โครงสร้างขององค์กรหมายถึงรูปแบบที่เจตนาแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกขององค์กร (Paisey. 1981:64)

2.2.2 โครงสร้างขององค์การหมายถึง วิธีการจัดรูปงานเพื่อปฏิบัติกิจกรรมที่มีเป้าหมายโดยจัดให้บุคคลในองค์การมีความเหมาะสมสอดคล้องซึ่งกันและกันและมีรูปแบบของความสัมพันธ์ที่แน่นอนซึ่งกำหนดโดยปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การประสานงาน และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับงาน (Steers. 1981:34)

2.2.3 โครงสร้างขององค์การหมายถึงโครงสร้างของตำแหน่ง หน้าที่ งานที่จะต้องปฏิบัติ และสายการบังคับบัญชาระหว่างส่วนประกอบต่างๆ ขององค์การ (Schermerborn, Huntand Osborn. 1982:318)

2.2.4 โครงสร้างขององค์การหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรต่างๆ ในการบริหารงาน จุดประสงค์ของโครงสร้างขององค์การ ก็เพื่อจะส่งเสริมการใช้ทรัพยากรแต่ละอย่างทั้งการใช้บุคคล หรือกลุ่มบุคคลเพื่อทำให้องค์การบรรลุเป้าหมาย (Certo. 1983:179)

2.2.5 โครงสร้างขององค์การหมายถึง สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าองค์การหนึ่ง ๆ มีการแบ่งงานกันอย่างไร ใครรายงานใคร มีกลไกที่เป็นทางการในการประสานงานกันอย่างไร และรูปแบบของการมีปฏิสัมพันธ์ภายในองค์การนั้น ๆ เป็นอย่างไร (Robbins. 1990:5)

จากความหมายที่กล่าวมาจะเห็นว่าโครงสร้างขององค์การเป็นสิ่งที่แสดงถึงลักษณะการแบ่งงานกันทำภายในองค์การ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ขององค์การ ความสัมพันธ์ของตำแหน่งหน้าที่ และสายการบังคับบัญชา ทั้งนี้เพื่อที่จะให้องค์การบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ส่วนประกอบของโครงสร้างขององค์การ

โครงสร้างขององค์การอาจพิจารณาว่าเป็นรูปแบบตามแนวคิดขององค์ประกอบ 3 ประการคือ งาน คนและทรัพยากรทางกายภาพ ที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ปฏิบัติการกิจการที่ต้องกระทำได้สำเร็จ (Hodge and Herbert J. Johnson. 1970:158) ความสัมพันธ์ตามแนวคิดขององค์ประกอบทั้ง 3 ประการ ที่เกิดขึ้นภายในองค์การ เป็นผลของอำนาจหน้าที่และการมอบอำนาจ เมื่อบุคคลเข้าใจว่างานที่จะต้องทำคืออะไรแล้ว ก็สามารถกำหนดบุคคลและทรัพยากรทางกายภาพเพื่อการปฏิบัติงาน ข้อกำหนดคุณลักษณะขององค์ประกอบทั้งสองประการนี้ จะนำไปสู่การจัดสรรความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่และภาวะผิชอบ เมื่อมอบหมายงานให้บุคคลทำ บุคคลก็มีพันธะที่จะทำงานให้ดีที่สุด พันธะนี้เรียกว่า ความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่คือ สิทธิที่จะทำตามความจำเป็นเพื่อปฏิบัติในสิ่งที่ตนเองรับผิดชอบ สำหรับภาวะรับผิดชอบนั้นคือ พันธะของบุคคลที่จะรายงานอย่าง เป็นทางการถึงผู้บังคับบัญชาในการปฏิบัติในสิ่งที่ตนเองรับผิดชอบ

โครงสร้างขององค์การจะสะท้อนออกมาเป็นแผนภูมิการบริหาร ในแผนภูมิของการบริหาร จะแสดงให้เห็นกิจกรรมต่าง ๆ และกระบวนการทั้งหลายที่ปรากฏภายในองค์การนั้น (Daft. 1983:202)

องค์ประกอบหลัก 4 ประการที่ประกอบเป็นโครงสร้างขององค์การ (Child. 1977:10) คือ

2.3.1 โครงสร้างขององค์การจะอธิบายถึงการจัดสรร หรือจัดแบ่งภารกิจและความรับผิดชอบให้แก่บุคคลและหน่วยงานภายในองค์การ

2.3.2 โครงสร้างขององค์การ จะบ่งบอกความสัมพันธ์ในการรายงานอย่างเป็นทางการ นั่นคือระบุว่าใครจะรายงานใครโดยระบุจำนวนลำดับขั้นของการบังคับบัญชา และขอบเขตของการควบคุมในการบริหารและการนิเทศ

2.3.3 โครงสร้างขององค์การจะบ่งบอกถึงการรวมกลุ่มของบุคคล ให้เป็นหน่วยงาน และการรวมกลุ่มของหน่วยงานเข้าด้วยกันให้เป็นองค์การ

2.3.4 โครงสร้างขององค์การประกอบด้วยการออกแบบของระบบ เพื่อให้เชื่อว่าการสื่อสารติดต่อกัน การประสานงาน การรวมพลังเพื่อปฏิบัติงานทั้งตามแนวตั้งและตามแนวนอน ที่มีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบสามประการแรกนั้นสามารถเห็นได้โดยง่าย เพราะเป็นองค์ประกอบของโครงสร้างที่คงที่และสามารถเห็นได้จากแผนภูมิการบริหาร แต่องค์ประกอบที่สี่นั้นยากที่จะออกแบบและปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประสานงานตามแนวนอนในระดับเดียวกัน องค์ประกอบที่สี่นี้เป็นลักษณะที่เคลื่อนไหวของโครงสร้างขององค์การ

ภายในระบบบริหารนั้นโครงสร้างขององค์การจะถูกแบ่งเป็น 2 อย่างคือ โครงสร้างที่เป็นทางการ กับโครงสร้างที่ไม่เป็นทางการ โครงสร้างที่เป็นทางการหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรต่าง ๆ ในการบริหาร โดยผู้บริหารเป็นผู้กำหนดขึ้น ซึ่งโครงสร้างแบบเป็นทางการนี้จะปรากฏให้เห็นเป็นแผนภูมิการบริหาร สำหรับโครงสร้างแบบไม่เป็นทางการนั้นเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ ที่พัฒนาจากสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการของสมาชิกภายในองค์การนั้น โครงสร้างแบบไม่เป็นทางการเกิดขึ้นตามธรรมชาติและมีแนวโน้มที่จะหล่อหลอมด้วยบรรทัดฐาน ค่านิยมและความสัมพันธ์ทางสังคม โครงสร้างแบบไม่เป็นทางการจะคลุมทับโครงสร้างแบบเป็นทางการ แต่ไม่จำเป็นจะต้องเท่ากัน (Certo. 1983:180)

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของสถาบันอุดมศึกษา

งานวิจัยในประเทศไทยเกี่ยวกับการจัดโครงสร้างนั้นมีบ้าง เช่น งานวิจัยของ วรเดช จันทรศร และอุทัย เลหาวิเชียร (2529) เพื่อมุ่งศึกษาและเสนอแนวทางในการจัดโครงสร้าง และรูปงานของสภานายความ แต่งานวิจัยในประเทศไทยเกี่ยวกับระบบและโครงสร้างของสถาบันระดับอุดมศึกษาที่สัมพันธ์กับงานวิจัยนี้ไม่ปรากฏว่ามีชัดเจน ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอเสนอเฉพาะงานวิจัยในต่างประเทศดังนี้

บาร์ทโควิช (Bartkovich. 1983) ได้วิเคราะห์องค์การของสถาบันอุดมศึกษา 200 แห่ง ในสหรัฐอเมริกา มีติสำคัญของโครงสร้างขององค์การที่ทำการศึกษา ได้แก่ ความมีอิสระของสถาบัน การตัดสินใจ ความเชี่ยวชาญเฉพาะอย่าง การมีส่วนร่วม และกระบวนการที่เป็นพิธีการ ผลการวิจัยที่สำคัญได้แก่ ความเป็นอิสระของสถาบันอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติในการจัดสรรงบประมาณ และองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ที่มีอิทธิพลต่อการปรับปรุงโครงสร้างของสถาบันอุดมศึกษา คือ อำนาจในการตัดสินใจ การแบ่งกลุ่มงานตามความเชี่ยวชาญเฉพาะ กระบวนการในการปฏิบัติงาน และรูปแบบการบริหาร

ซามี (Sami. 1984) ได้วิเคราะห์และประเมินโครงสร้างขององค์การของมหาวิทยาลัยเดทราน ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่ใหญ่ที่สุดของอิหร่าน ผลการวิจัยแสดงว่า ปัญหาสำคัญเกี่ยวกับโครงสร้างและการบริหาร คือ ขาดแผนแม่บท เป้าหมายของมหาวิทยาลัยไม่ชัดเจน การกำหนดอำนาจหน้าที่ไม่ชัดเจน ขาดการกระจายอำนาจ ขาดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของอาจารย์และนักศึกษา และ การติดต่อสื่อสารห่อนประสิทธิภาพ

นอร์ตัน (Norton. 1986) ได้ศึกษามหาวิทยาลัยของอิหร่านในการปรับปรุงโครงสร้างขององค์การในมหาวิทยาลัย 2 แห่ง ในเขตมหานครของรัฐเทคซัส มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งประกอบด้วยวิทยาลัยชุมชน 10 วิทยาลัย โดยศึกษาการปรับปรุงองค์การในช่วง ค.ศ. 1975 - 1985 ผลการวิจัยแสดงว่า ในแต่ละระดับชั้นของการบริหารคือ อิหร่านและหัวหน้าภาควิชา ต่างก็ได้ปรับปรุงโครงสร้างขององค์การ สิ่งสำคัญที่ช่วยให้การปรับปรุงช่วยให้การปรับปรุงโครงสร้างขององค์การ ประสบผลสำเร็จก็คือ การให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับเหตุผล และความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงโครงสร้างขององค์การให้อาจารย์ในวิทยาลัยได้ทราบอย่างทั่วถึง

ฮารริงตัน (Harrington. 1988) ได้ศึกษาถึงการกำหนดนโยบายของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตครู ผลการวิจัยแสดงว่าการกำหนดนโยบายที่ดี เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างขององค์การ การเมืองและบุคคลภายในองค์การ

สรุปโครงสร้างขององค์การไม่ได้คงที่เสมอไปแต่จะต้องพัฒนาอยู่เรื่อยๆ ทั้งนี้เพื่อที่จะให้องค์การปรับสภาพให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม และให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และการเจริญเติบโตขององค์การเอง

2.5 ความมุ่งหมายของสถาบันอุดมศึกษา

กิจการทุกประเภทย่อมจะต้องมีความมุ่งหมายที่แน่นอนชัดเจนว่า จะกระทำอะไร เพื่ออะไร ต้องการให้เกิดผลอะไร ถ้าหากขาดความมุ่งหมายที่แน่นอนแล้วย่อมไม่เกิดประโยชน์ แต่กลับจะเปลืองทั้งแรงงาน เวลา และทรัพย์สิน ปีเตอร์สัน (Peterson, 1971) ได้กล่าวว่า " ความมุ่งหมายจะเป็นพื้นฐานในการกำหนดนโยบายของสถาบัน เป็นแนวทางในการตัดสินใจสำหรับผู้บริหาร ช่วยในการวางแผนงานและโครงการต่างๆ และยังช่วยให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการจัดการศึกษาช่วยในการประเมินผลสถาบัน ตลอดจนเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการศึกษา"

มีผู้กล่าวถึงความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาไว้หลายทัศนะที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความเชื่อ ประสบการณ์เดิมและองค์ประกอบอื่นๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อทัศนะที่แสดงออกดังต่อไปนี้

วิจิตร ศรีสอาน (2518 : 10-11) กล่าวว่า ความมุ่งหมาย ของสถาบันอุดมศึกษาเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยและสภาพของสังคม ความมุ่งหมายของสถาบันอุดมศึกษาที่มีลักษณะเป็นสากล ประมวลได้ ๓ ประการคือ

1). มุ่งบุกเบิก แสวงหา บำรุงรักษา และถ่ายทอดความรู้ เพื่อสร้างสรรค์ จรรโลงความก้าวหน้าและความเป็นเลิศทางวิชาการ บุกเบิกเพื่อไปค้นพบสิ่งที่ยังไม่พบ การแสวงหาอาจจะแสวงหาสิ่งที่มีอยู่แล้วเพื่อให้ทันสมัยอยู่เสมอ บำรุงรักษาความรู้ที่ดี ที่มีอยู่แล้ว และถ่ายทอดไปยังผู้ที่ยังไม่รู้

2). ใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยถือว่าสถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งวิชาการชั้นสูงที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อความเป็นอยู่ของมนุษยชาติ และสนองความต้องการของประเทศชาติ

3). ทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม สถาบันการศึกษาชั้นอุดมศึกษา คือสถาบันทางวัฒนธรรมที่มีหน้าที่จะต้องทำนุบำรุงส่งเสริม ให้ผู้อยู่ในสถาบันได้ เป็นผู้ที่มีวัฒนธรรมที่ถูกต้องเหมาะสม

คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย, 2518 : 158) มีความเห็นว่า สถาบันอุดมศึกษาควรกำหนดความมุ่งหมายให้เด่นชัด คือ

- 1). เพื่อพัฒนาความงอกงามทางสติปัญญา ความเจริญทางความคิด อันนำไปสู่ความก้าวหน้าทางวิชาการ และความเจริญของมนุษยชาติ
- 2). เพื่อสร้างกำลังคนในระดับวิชาชีพชั้นสูง เพื่อพัฒนาสังคม
- 3). เป็นแหล่งวิทยาการที่เชื้ออำนวยประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนชนบท
- 4). ทำนุบำรุง ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
- 5). พัฒนาให้เป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วยคุณธรรม และจริยธรรม ให้สามารถดำเนินชีวิตอันมีคุณค่าแก่บุคคลและสังคม

บ๊วย อึ้งภากรณ์ (2517 : 52-54) เห็นว่า การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาควรเน้นความมุ่งหมายด้านปัญญาความรอบรู้ คือ ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม และความรู้ที่ทันเหตุการณ์และนำหน้าเหตุการณ์

และไพฑูริย์ สีนลารัตน์ (2521 : 16) ก็ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความมุ่งหมายของสถาบันอุดมศึกษาไทยไว้ดังนี้

- 1). ฝึกฝนให้เป็นคนสมบูรณ์ คือมีความรู้กว้างขวางและมีคุณธรรมอย่างเพียงพอ
- 2). ทำให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการ และประยูค์วิชาการนั้น เพื่อประโยชน์ของคนและสังคมไทย
- 3). ส่งเสริมพัฒนาสังคมไทย โดยเป็นอุปกรณทำให้เกิดการประเมินผลการพัฒนาไปด้วยตัวสังคมเอง
- 4). สนับสนุนและส่งเสริมวิชาชีพและอาชีพต่าง ๆ อย่างไม่จำกัดสาขา โดยการให้ภาคทฤษฎีสอดคล้องกับภาคปฏิบัติให้มากที่สุด
- 5). จะต้องเปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่มวลชนอย่างมากที่สุดและกว้างขวางที่สุด

จึงอาจกล่าวสรุปได้ว่า ความมุ่งหมายของสถาบันอุดมศึกษานั้น ควรเน้นการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพ ควบคู่ไปกับการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นคน เพื่อสร้างสรรค์ และจรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ เพื่อสถาบันอุดมศึกษา จะได้ใช้ความเป็นเลิศทางวิชาการพัฒนาบุคคลและให้บริการทางวิชาการเพื่อประโยชน์ของสังคมและมนุษยชาติ

2.6 บทบาท ภารกิจ และหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษา

ในเรื่องของบทบาท ภารกิจและหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษานั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาท ภารกิจและหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาไว้หลายท่านอาทิเช่น ลิปพนธ์ เกตุทัต (2517 : 62 - 63) ได้สรุปหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาไว้ 4 ประการ โดยยึดหลักความเป็นเลิศทางวิชาการคือ

- 1). ให้การศึกษาวิชาชีพชั้นสูง ที่จะทำให้นักศึกษาได้ยึดไปประกอบอาชีพในการผลิตนักศึกษาในวิชาชีพต่าง ๆ สถาบันอุดมศึกษาควรมีแผนที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศ
- 2). ให้การศึกษาระดับปริญญาตรี คือนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ศิลปะและวิทยาการ ที่จะทำให้นักศึกษาเป็นผู้รอบรู้กว้างขวาง โดยสนับสนุนให้นักศึกษากระทำกิจกรรมส่งเสริมในและนอกหลักสูตร
- 3). ทำการวิจัยแสวงหาความรู้ใหม่ สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ การค้นคว้า ฝ่าฝืนความจริง ทำให้นักศึกษาเป็นผู้มีความคิดวิจิตร มีความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ
- 4). เป็นสถาบันที่ถ่ายทอดความรู้ และศิลปวัฒนธรรมไปยังชุมชน ปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี เพื่อถ่ายทอดต่อไปยังประชาชน

บัวบ อึ้งภากรณ์ (2517 : 31 - 42) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาไว้ 3 ประการคือ

- 1). สอนนิสิตนักศึกษาให้มีความรู้ในศิลปวิทยาการยอดเยี่ยม
- 2). วิจัยในศิลปวิทยา ก้าวหน้าแตกฉานยิ่งขึ้น
- 3). อำนวยประโยชน์โดยตรงต่อสังคม

ส่วนวิจิตร ศรีสอ้าน (2518 : 10 - 11) ได้กล่าวว่า ภายในขอบเขตความมุ่งหมายของสถาบันอุดมศึกษาดังกล่าวมาแล้ว สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่หลักอยู่ 4 ประการ คือ

- 1). การสอนวิชาการและวิชาชีพเพื่อสนองความต้องการกำลังคนของสังคม
- 2). การวิจัย ค้นคว้า เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ
- 3). การบริการวิชาการแก่สังคม
- 4). การถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม และการปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี

คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา (สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย 2518 : 158) ได้เสนอภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาไว้ดังนี้ คือ

- 1). การสอน เพื่อผลิตบุคคลที่มีคุณสมบัติตามความมุ่งหมายออกไปรับใช้สังคม
- 2). การวิจัยค้นคว้าเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการและการประยุกต์ผลงานวิจัยค้นคว้า เพื่อช่วยแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ
- 3). การให้บริการทางวิชาการแก่สังคมในรูปต่าง ๆ
- 4). การดำเนินกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อสร้างเสริมรสนิยม และค่านิยมทางสุนทรียภาพ และจริยธรรมในหมู่นักศึกษาและประชาชน

เรื่องของหน้าที่หลักของอุดมศึกษาที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น มีความสอดคล้องกับที่ ประกอบคุปรัตน์ (2525 : 20) ได้กล่าวไว้ว่า ในประเทศไทย หน้าที่หลักของการอุดมศึกษานอกจากจะมีเพื่อการเรียน หรือการผลิตบัณฑิต การวิจัย และการบริการชุมชนแล้ว ในปัจจุบันยังได้กำหนดให้มีหน้าที่ในการผดุงรักษาวัฒนธรรมเอาไว้ด้วย และจากแนวความคิดดังกล่าวจึงอาจสรุปได้ว่าบทบาท ภารกิจหรือหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษา จะมีอยู่ 3 ประการเป็นอย่างน้อย คือ หน้าที่สอนหรือการผลิตบัณฑิต หน้าที่วิจัย หรือการแสวงหาความรู้ ความจริง หน้าที่บริการสังคม หรือการนำวิชาความรู้ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์แก่สังคม และนอกจากนั้นยังมีหน้าที่เพิ่มเติมอีก 1 ประการ คือ หน้าที่ทำนุบำรุง และถ่ายทอดวัฒนธรรมของชาติ

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา

2.7.1 งานวิจัยในประเทศ ประทีรพรหม โปธิกระจำง (2521 : 65-72) ได้วิจัยในเรื่องบทบาททางด้านการสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการแก่สังคม และการถ่ายทอดรักษาศิลปวัฒนธรรมของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ผลการวิจัยปรากฏว่า สถาบันอุดมศึกษาเอกชนส่วนใหญ่มีปริมาณของบทบาทในด้านการสอน การวิจัย และการถ่ายทอดรักษาศิลปวัฒนธรรม อยู่ในระดับปานกลางส่วนบทบาทในด้านการบริการวิชาการแก่สังคมอยู่ในระดับต่ำ และอาจารย์ส่วนใหญ่ของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนมีความคาดหวังต่อบทบาทในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวสูงกว่าความเป็นจริง นอกจากนี้ยังพบว่า อายุของสถาบันไม่มีอิทธิพลต่อบทบาทที่เป็นจริงของสถาบันอุดมศึกษาด้านใด ๆ ทั้งสิ้น

ต่อมา วิไลลักษณ์ อิศระมงคลพันธ์ (2532 : 100-104) ได้วิจัยเกี่ยวกับการดำเนินภารกิจของวิทยาลัยเอกชน 15 แห่ง ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ตลอดเวลาที่ผ่านมามีวิทยาลัยเอกชนทั้ง 15 แห่ง ได้ดำเนินภารกิจโดยเน้น ภารกิจด้านการเรียน การสอนเป็นสำคัญ การจัด

กิจกรรมเสริมการผลิตบัณฑิต ด้านพัฒนาคณาจารย์วิทยาลัยเอกชนทั้ง 15 แห่ง ไม่มีหน่วยพัฒนาคณาจารย์แต่มีการจัดกิจกรรมพัฒนาคณาจารย์ ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของฝ่ายวิชาการ ฝ่ายบุคคล หรือบางสถาบันจัดตั้งเป็นกรรมการเฉพาะกิจ ในด้านกิจกรรมทางวิชาการ จะอยู่ในความรับผิดชอบของฝ่ายวิชาการ และสโมสร หรือกิจการนักศึกษา ส่วนกิจกรรมเสริมความสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมและกิจกรรมด้านพลานามัย จะอยู่ในความรับผิดชอบของสโมสรหรือกิจการนักศึกษา และชมรมต่าง ๆ

ภารกิจด้านการวิจัยนั้น วิทยาลัยเอกชนทั้ง 15 แห่ง มีหน่วยงานรับผิดชอบด้านวิจัยเพียง 7 แห่ง และอีก 8 แห่งเป็นวิทยาลัยที่เพิ่งเปิดดำเนินการ ขาดความพร้อมด้านบุคลากร จึงยังไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการวิจัย ในเรื่องของกิจกรรมด้านการวิจัยพบว่าวิทยาลัยเอกชนดำเนินการวิจัยมากที่สุดคือ วิจัยธุรกิจบริการ

ภารกิจด้านการบริการวิชาการแก่ชุมชน พบว่า วิทยาลัยเอกชนทั้ง 15 แห่ง มีหน่วยงานหรือองค์กรที่รับผิดชอบ 12 แห่ง โดย 7 แห่ง อยู่ในรูปสโมสรนักศึกษา ฝ่ายกิจการนักศึกษา และชมรมต่าง ๆ ส่วนวิทยาลัยเอกชน 5 แห่งจัดตั้งเป็นหน่วยงานเฉพาะ ในการบริการวิชาการแก่สังคมในรูปศูนย์วิทยบริการ ศูนย์บริการงานเอกชน ศูนย์ศึกษาธุรกิจและการบริหาร เป็นต้น

ภารกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม พบว่า วิทยาลัยเอกชนทั้ง 15 แห่ง มีหน่วยงานหรือองค์กรที่รับผิดชอบทั้งหมด กิจกรรมที่วิทยาลัยเอกชนดำเนินการมากที่สุดคือ ประเพณีส่งเสริม อนุรักษ์ พื้นฟู ศิลปวัฒนธรรมและศาสนา รูปแบบที่จัดมากที่สุดคือ การจัดงานประเพณี

ปัญหาและอุปสรรคของวิทยาลัยเอกชนในการดำเนินการทั้ง 4 ด้าน พบว่า มีปัญหาเหมือนกันคือ การขาดแคลนบุคลากร และงบประมาณ

ส่วนแนวโน้มภารกิจของวิทยาลัยเอกชน ในอีก 15 ปีข้างหน้า มีแนวโน้มที่จะพยายามดำเนินการให้ครบทั้ง 4 ด้าน โดยเน้นทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ และยังคงให้ความสำคัญด้านการเรียนการสอน และการผลิตบัณฑิตเป็นอันดับแรก ส่วนภารกิจอื่น ๆ ก็ให้ความสำคัญรองลงไป ซึ่งขึ้นอยู่กับนโยบาย ความพร้อมและทรัพยากรของแต่ละสถาบัน

ในปีเดียวกัน ประกอบ คุปรัตน์ และคณะ (2532 : 352-353) ได้วิจัยเรื่องบทบาทสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พบว่า บทบาททางด้านการผลิตบัณฑิตนั้น วิทยาลัยเอกชนเน้นในเรื่องการเรียนการสอน โดยเป็นการสอนแบบเน้นตัวครูและใช้วิธีการสอนเนื้อหาเป็นหลัก ดังนั้นตัวนักศึกษาจึงขาดการฝึกฝนด้านการสร้างความคิดสร้างสรรค์ความเป็นผู้นำและความสามารถในการสื่อความหมาย การประเมินผลการเรียนเป็นไปตามหลักสูตรและเนื้อหาที่สอน เน้นความจำ ความเข้าใจ และการประยุกต์ใช้ จะมีจุดอ่อนที่การวัดความสามารถทางการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ในการเลือกเรียน ผู้เรียนในระดับปริญญาตรีมักเลือกเรียนตามความพึงพอใจของตนเอง แต่ในระดับ

ปริญญาโท ซึ่งผู้เรียนเป็นพวกที่ทำงานแล้วและมาเรียนในภาคค่ำ จะเน้นการเรียนในสาขาวิชาที่ตรงกับการประกอบอาชีพการทำงานในปัจจุบัน

ส่วนด้านอื่น คือ การวิจัย การบริการวิชาการแก่ชุมชน และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนเป็นไปอย่างจำกัด

2.7.2 งานวิจัยต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ และภารกิจของสถาบันอุดมศึกษามีดังนี้

จูเลียส บี รอบเบอร์สัน (Robberson 1971 : 4380) ได้ทำการวิจัยสำรวจจุดมุ่งหมายที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับในสังคมของมหาวิทยาลัยในรัฐเทนเนสซี ได้พบว่ามหาวิทยาลัยควรมีบทบาทที่พึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

- 1). บทบาทในการสนองความต้องการทางการศึกษแก่ประชากรของรัฐ
- 2). ผลิตบัณฑิต และนักวิชาชีพชั้นสูงให้แก่สังคม
- 3). พัฒนาทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อเตรียมรับใช้สังคมในระยะยาว
- 4). เสริมสร้างและรักษาบรรยากาศแห่งวัฒนธรรมให้แก่ชุมชน
- 5). พยายามพัฒนาให้ประชากรเข้าใจและซาบซึ้งในประเพณีวัฒนธรรมของรัฐ
- 6). สนับสนุนให้นิสิต และคณะวิชาต่าง ๆ ทำการวิจัย

2.8 บทบาทในด้านการสอนและการผลิตบัณฑิต

เมื่อพิจารณาภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาทั้ง 4 ประการคือ การสอน การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมแล้ว จะเห็นได้ว่า การสอนเป็นภารกิจที่สถาบันอุดมศึกษาทั้งหลายทั้งปวงถือเป็นอันดับแรก และได้กระทำมาอย่างต่อเนื่องโดยตลอด นับแต่มีสถาบันอุดมศึกษาเกิดขึ้นในโลก โดยที่แต่ก่อนนั้น การสอนซึ่งถือกันว่าเป็นวิธีการถ่ายทอดวิชาการจากคนรุ่นหนึ่ง สู่คนรุ่นต่อ ๆ ไป เป็นการดำรงรักษาองค์ความรู้ให้คงอยู่ในสังคม ความรู้ที่ถ่ายทอดนั้นถือว่าเป็นสิ่งสมบูรณ์ตายตัว ส่วน บัวย อังภากรณ์ (2516 : 59) ได้เสนอว่า บทบาทหลักของอาจารย์มหาวิทยาลัยก็คือ บทบาทด้านการสอน ผู้เป็นอาจารย์จึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ดี มีความสนใจทางวิชาการ สำหรับ วิจิตร ศรีสอ้าน (2518 : 11) กล่าวว่า มหาวิทยาลัยควรจะวางจุดมุ่งหมายที่ผสมผสานการศึกษาเพื่อเสริมสร้างบุคลิกภาพและความสามารถในทางปัญญาของบุคคล ควบคู่กันไปกับการสอน เพื่อให้บัณฑิตมีความสามารถไปประกอบอาชีพและทำงานในอาชีพนั้นๆ ด้วย คณะกรรมการวางแผนฐานการปฏิรูปการศึกษา(2518 : 192-213)

ได้เสนอว่า ให้สถาบันอุดมศึกษามีเสรีภาพในทางวิชาการคือ มีเสรีภาพในการสอน การวิจัย และมีอิสระในการดำเนินกิจการในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพและประสิทธิผลของสถาบันอุดมศึกษาทุกระดับซึ่งจะมีผลถึง การสอน และผลิตบัณฑิตได้อย่างมีคุณภาพ

วิจิตร ศรีสอาน (2527 : 11) กล่าวว่า มหาวิทยาลัยควรจะวางจุดมุ่งหมายที่ผสมผสานการศึกษาเพื่อเสริมสร้างบุคลิกภาพ และความสามารถในทางปัญญาของบุคคลควบคู่กันไปกับการสอน เพื่อให้ให้นักศึกษามีความสามารถไปประกอบอาชีพ และทำงานในอาชีพนั้น ๆ ในทำนองเดียวกัน วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2529 : 4-9) ให้ทัศนะว่าการผลิตบัณฑิตนับเป็นภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาโดยสากล ทั้งนี้เพราะการลงทุนในระดับอุดมศึกษาเป็นการลงทุนที่สูงและมุ่งหวังที่จะผลิตทรัพยากรของประเทศซึ่งเป็นรากฐานของการอุดมศึกษามาแต่อดีต สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องมีการดำเนินงาน เพื่อให้บัณฑิตบริบูรณ์ด้วยความรู้ และวิทยาการอย่างเต็มที่ที่สามารถนำวิชาความรู้ไปประกอบอาชีพที่สังคมต้องการได้ ปัจจัยหลักที่สำคัญของสถาบันก็คือ นิสิตนักศึกษา อาจารย์ และ สิ่งแวดล้อม ที่จะทำให้เกิดผลกระทบไปสู่การเรียน การสอน ซึ่งเป็นภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยทั้งสิ้น สมควรที่ทุกฝ่ายจะต้องช่วยกันพิจารณาแสวงหาแนวทางที่ถูกต้อง ในการส่งเสริมการเรียน การสอนในระดับอุดมศึกษาให้ก้าวไกลซึ่งในทำนองเดียวกัน สายหยุด จำปาทอง (2531 : 1) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับการจัดการเรียน การสอนว่า การจัดการเรียน การสอนในสถาบันอุดมศึกษาเป็นไปเพื่อการพัฒนากำลังคนซึ่งนับว่ามีความสำคัญยิ่ง เพราะคุณภาพของคนที่ใช้ในการกิจการต่างๆ ของประเทศนั้น เป็นผลมาจากการสร้างศักยภาพด้วยการจัดการเรียน การสอน ในสถาบันอุดมศึกษานั้นเอง หากคุณภาพการจัดการเรียน การสอนสูง บ่อมจะสามารถสร้างศักยภาพของผู้จบการศึกษาสูงตามไปด้วย หรือในทางกลับกัน หากคุณภาพการจัดการเรียนการสอนไม่ดีบ่อมจะทำให้ศักยภาพของผู้จบไม่ดีไปด้วย จึงนับว่าเป็นภารกิจที่ต้องได้รับการเอาใจใส่พัฒนาอยู่ตลอดเวลา

2.8.1 วัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนหรือการผลิตบัณฑิต วัตถุประสงค์สำคัญของการจัดการเรียนการสอนก็เพื่อสอน "คน" ให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถและคุณธรรม และต้องถือเป็นภาระต่อเนื่องกันตามลำดับมาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ทั้งนี้จะต้องเป็นไปตามรายละเอียดของหลักสูตรแต่ละหลักสูตร สำหรับระดับอุดมศึกษานั้น นอกเหนือภาระหน้าที่ทางด้านวิชาการแล้ว จะต้องรับช่วงต่อในด้านคุณธรรมด้วยที่สำคัญ ก็คือ คุณธรรมขั้นพื้นฐาน 4 ประการ ดังพระบรมราชาวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ซึ่งมีใจความว่า

- 1). การรักษาความลับ ความจริงใจต่อตนเอง ที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม
- 2). การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติอยู่ในความลับ ความดี
- 3). การอดทน อดกลั้น อดอ้อม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความลับไม่ว่าด้วยเหตุประการใด
- 4). การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริตและรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

หากสถาบันอุดมศึกษาบิณฑุธรรมพื้นฐานทั้ง 4 ข้อ เป็นวัตถุประสงค์ในการสอนย่อมจะช่วยให้เกิดรับช่วงที่ครบขั้นตอนในการปลูกฝังคุณธรรมในหมู่นิสิตนักศึกษา ที่จะต้องเป็นหลักหรือผู้นำด้านคุณธรรมแก่สังคมต่อไป และเท่ากับเป็นการข้บพบทบทวนด้านการทำงานบำรุง ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไปด้วยในตัว

กล่าวโดยสรุปก็คือ วัตถุประสงค์ในการจัดการเรียน การสอนในสถาบันอุดมศึกษา จำเป็นต้องสืบทอดการพัฒนาคุณธรรม อันจะช่วยให้บทบาทของสถาบันมีความสมดุลบ่งชี้กับวัตถุประสงค์ของการเป็นบัณฑิต ในด้านการเป็นผู้ที่มีจิตใจที่ใฝ่รู้ และใฝ่สันติ จึงนับได้ว่าเป็นวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียน การสอน ในระดับอุดมศึกษาที่ค่อนข้างสมบูรณ์

2.8.2 แนวการจัดการเรียนการสอน สาขาพูด จำปาทอง (2531 : 4)
ได้กล่าวถึงแนวการจัดการเรียน การสอนในระดับอุดมศึกษา ที่จะช่วยส่งเสริมการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ มี 5 ประการ คือ

- 1). แผนระยะยาว เนื่องจากภารกิจด้านการจัดการเรียนการสอนเป็นภารกิจหลัก จึงมีความจำเป็นต้องมีการเตรียมการด้วยแผนระยะยาว ก่อนที่จะเตรียมภารกิจด้านอื่น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สอนได้มีโอกาสเตรียมตัวได้นานพอที่ทำการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพได้
- 2). วิธีสอน เป็นที่ทราบกันทั่วไปแล้วว่าวิธีสอนเป็นทั้งศาสตร์ที่สอนกันได้ และเป็นทั้งศิลปะที่แต่ละคนสามารถนำวิธีสอนไปใช้ได้แตกต่างกัน ผู้ที่เรียนมามาก และมีศิลปะสูง ย่อมจะประสบความสำเร็จในการสอน ภายหลังจากการเตรียมการมาแล้ว
- 3). ทฤษฎีและปฏิบัติ การเตรียมการสอนจำเป็นต้องพยายามให้มีกิจกรรมผสมผสานกันทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เฉพาะอย่างยิ่งในภาคปฏิบัตินั้นนับว่ามีความสำคัญยิ่ง เพราะนอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างสมจริง และง่ายแล้วยังเป็นกิจกรรมของการพัฒนาจริยธรรมในตัวผู้เรียนด้วย

4). การวัดผล การวัดผลการศึกษาที่ผ่านมาส่วนใหญ่จำกัดอยู่แต่ด้านความรู้ในเนื้อหาวิชา ทางด้านจริยธรรมนั้นมักอาศัยการสังเกตอย่างไม่เป็นทางการ หากไม่ก่อความเสียหายร้ายแรงต่อส่วนรวมก็สามารถจบการศึกษาได้ทุกคน

5). ผลผลิต ผลผลิตในที่นี้ หมายถึง ผลผลิตอันเกิดจากการศึกษาหรือการปฏิบัติของนักศึกษา ได้เสนอแนวทางเพิ่มเติมไว้ 5 ประการ คือ

- ก). ผลผลิตที่ได้ต้องไม่อยู่บนพื้นฐานของการทำลายสภาพแวดล้อม
- ข). ผลผลิตที่ได้จะต้องได้รับการตรวจสอบมาตรฐาน
- ค). ราคาของผลผลิตต้องยุติธรรม
- ง). มีการแบ่งปันผลประโยชน์จากผลผลิตอย่างยุติธรรม
- จ). ต้องไม่ดำเนินการใด ๆ ที่จะทำให้เกิดความรู้สึกว่าสถาบันอุดมศึกษาเห็นแก่ได้หรือเห็นแก่เงิน

ส่วนสมคิด ทองสิมา (2521 : 34-36) กล่าวว่า สถาบันอุดมศึกษาควรจัดกิจกรรมเสริมการผลิตบัณฑิตให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยผู้เรียนในด้านต่าง ๆ คือ

- 1). ค้นพบและทราบอย่างแน่ชัดว่าตนเองมีความสามารถพิเศษ ความถนัด และความสนใจที่แท้จริงในเรื่องใด โดยการลองเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ตนชอบ
- 2). มีความรู้ ความสามารถ และความชำนาญเพิ่มเติมมากขึ้น ในวิชาที่เรียนตามหลักสูตร เพราะได้ฝึกฝนหาความรู้เพิ่มเติมแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นกัน อันเป็นวิธีการปรับปรุงด้านการศึกษาล่าเรียนให้ดีขึ้นด้วย
- 3). รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ทั้งเพื่อตนเองและส่วนรวม ช่วยลดปัญหาด้านความประพฤติ และระเบียบวินัยให้น้อยลง
- 4). ส่งเสริมให้ผู้เรียนสนใจในวิชาที่เรียนมากยิ่งขึ้น เพราะได้เข้าร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมและสอดคล้องกับวิชาที่เรียนแขนงนั้น ๆ
- 5). ทำให้รู้จักรับผิดชอบ รู้จักหน้าที่ และฝึกฝนความเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดี เพราะได้ทำงานกลุ่ม อันเป็นโอกาสให้ได้ฝึกคุณลักษณะที่ดีของแต่ละคนไปด้วย
- 6). ฝึกให้รู้จักทำงานหารายได้พิเศษ เพราะเป็นการสร้างเสริมนิสัยในการทำงานที่ดี
- 7). ในด้านปรับตัวของผู้เรียน ทำให้รู้จักวิธีทำงานเป็นหมู่ รู้จักแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง รู้จักเตรียมตัวเพื่อชีวิตในอนาคต เมื่อสำเร็จจากสถาบันไปแล้ว ช่วยสร้างเสริมบุคลิกภาพและสุขภาพจิตที่ดี

8). สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนที่เรียนด้วยกัน และ ได้ร่วมงานกับผู้ที่มีความสนใจในด้านเดียวกัน

กิจกรรมนักศึกษาที่มีการจัดขึ้น มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยส่งเสริมการศึกษาตามปกติของนักศึกษาให้ได้มีประสบการณ์ตรงในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยนักศึกษาได้ในหลายลักษณะ เฉพาะอย่างยิ่งในการเพิ่มเติมการเรียนปกติการขยายประสบการณ์ให้กว้างขวาง การแก้ปัญหาเฉพาะอย่างของนักศึกษา และหากมีการวางแผนที่ดีจะมีผลพลอยได้ในการแก้ปัญหาให้แก่สถาบันการศึกษา และชุมชนอีกด้วย อย่างไรก็ตามการจัดกิจกรรมในมหาวิทยาลัยมีลักษณะไม่เพียงปรารถนาหลายประการ เป็นต้นว่าไม่เปิดโอกาสให้นิสิตส่วนใหญ่เข้าร่วมอย่างเต็มที่ เป็นกิจกรรมที่เป็นไปเพื่อความเด่น หรือความหรรหามากกว่าความดี และเป็นการสร้างเสริมบุคลิกภาพของผู้ทำกิจกรรมอย่างแท้จริง

2.8.3 การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียน การสอน (Teaching & Learning Process) นั้น ต้องเป็นกิจกรรมที่ว่าด้วย " ทั้งการเรียนและการสอน " ในสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของมหาวิทยาลัยนั้น และจะมีกิจกรรมหลายลักษณะด้วยกัน เช่น

- 1). กิจกรรมการสอนที่ผู้เรียนไม่ได้เรียน
 - 2). กิจกรรมการเรียนได้เกิดขึ้นโดยไม่ได้สอนโดยตรง ผู้เรียนสามารถเรียนเองได้โดยระบบที่ได้จัดเตรียมไว้ เช่น อ่านเอง ทำการบ้าน การศึกษาในภาคสนามเอง เป็นต้น
- ในการพัฒนาการเรียนการสอนนั้น ผู้สอนควรคำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคม ความก้าวหน้าของวิชาการและความต้องการใหม่ ๆ ของผู้เรียน โดยเน้นการสร้างคนที่สมบูรณ์ การใช้สภาพแวดล้อมของสถาบัน (Campus Based) ทั้งหมดให้เป็นบรรยากาศในการเรียนรู้ให้ได้ มิใช่ใช้เฉพาะในชั้นเรียนเป็นประเด็นแรก ประเด็นที่สองควรจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพสังคม (Society Based) และประการสุดท้ายเน้นการเรียนการสอนโดยสร้างผู้ประกอบการอาชีพอิสระ หรือนักวิชาชีพ (Practitioners) ซึ่งต้องอาศัยความรู้และฝึกฝนปฏิบัติ ในเรื่องของทักษะวิชาชีพ (Skill) นั้น ๆ เป็นพิเศษ

2.8.4 การพัฒนาคณาจารย์ การพัฒนาคณาจารย์ นั้นน่าจะต้องเป็นแนวทางสำคัญที่จะเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตบัณฑิต ของสถาบันอุดมศึกษา เพราะระบบการสอนจะขึ้นอยู่กับ " อาจารย์ " ที่จะต้องมีเนื้อหาสาระที่จะสอน ต้องมีวิธีการสอนที่ดี มีระบบการประเมินที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

รูปแบบการพัฒนาคณาจารย์นั้นมีมากมาย ตั้งแต่ที่เป็นทางการที่สุดจนถึงส่วนที่ไม่เป็นทางการ ส่วนที่เป็นบทบาทของส่วนกลาง ส่วนของคณะวิชา ภาควิชา เพื่อนอาจารย์ ระบบการทำงาน และตัวอาจารย์แต่ละคนเอง เช่น

- 1). การให้ทุนระยะยาวไปศึกษาต่อปริญญาชั้นสูง ในต่างประเทศ
 - 2). การให้ทุนระยะสั้นเพื่ออบรมดูงาน
 - 3). การให้ทุนไปเสนอผลงานวิชาการ
 - 4). การให้ทุนเพื่อเสริมด้านการวิจัย
 - 5). การฝึกอบรมระยะสั้นภายในประเทศ เน้นทางด้าน การเรียน การสอน การวิจัย การบริหาร หรือ การพัฒนาองค์การ
 - 6). การพัฒนาคณาจารย์แบบทำงานนั้น ๆ ภายใต้งานนิเทศจากผู้มีประสบการณ์
 - 7). การใช้ระบบประเมิน และการให้ข้อมูลสะท้อนกลับด้านต่าง ๆ แก่อาจารย์
- การพัฒนาคณาจารย์ที่ดีนั้นจะเป็นในรูปแบบใดก็ได้ แต่ท้ายสุดแล้วทำให้อาจารย์ได้มีการพัฒนาตนเองให้สามารถทำงานตามภารกิจให้บรรลุเป้าหมายได้ ในขณะที่เดียวกันอาจารย์ แต่ละคนก็มีความสุขความพอใจในงานนั้น ๆ

2.8.5 การพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เป็นวิชาการ การพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในสถาบันให้มีสภาพแวดล้อมเป็นวิชาการเป็นเรื่องที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งไม่ควรคำนึงแต่เพียงหลักสูตรและการเรียน การสอนแบบเป็นทางการ (Formal Curriculum) เท่านั้น แต่ควรจะต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่จะเป็นประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เราควรจัดเตรียมไว้ให้แก่ผู้เรียน ในรูปแบบทั้งภายใน และภายนอกชั้นเรียน เพื่อให้เขาได้เกิดการเรียนรู้ได้เอง

กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียน การสอนในระดับอุดมศึกษา ถือเป็นจุดสุดยอดของกระบวนการผลิตกำลังคนในระบบการศึกษา ถือเป็นขั้นสุดท้ายที่จะพัฒนาคนให้เป็นผู้มีคุณธรรม ความรู้และความสามารถที่สูง ก่อนที่จะปล่อยให้เขาเหล่านั้นออกมาเป็นกำลังของประเทศชาติสืบต่อไป แต่การดำเนินการนั้น สถาบันการศึกษาจะต้องมีมาตรฐานการบริหารงานที่สูง ที่สนับสนุนกระบวนการเรียน และการสอน ให้มีคุณภาพสูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป

2.9 บทบาทในการวิจัย

สถาบันอุดมศึกษา ต้องมีหน้าที่ผูกพันกับงานวิจัยอย่างแยกกันไม่ออก เพราะภารกิจที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษา ก็คือ บุกเบิก ค้นคว้า แสวงหาความรู้ ให้กับสังคม โดยต่อเนื่อง และสามารถนำความรู้นั้นไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ตรงตามความต้องการของสังคม การวิจัยจึงเป็นหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาที่สำคัญอย่างหนึ่ง ไม่น้อยไปกว่าหน้าที่ด้านอื่น ๆ นอกจากนั้นงานวิจัยนับเป็นสิ่งที่จำเป็นในด้านการบุกเบิก ค้นคว้าความรู้ทั้งปวง แม้แต่สถาบันอุดมศึกษาเองก็ต้องมีการปรับปรุงระบบภายในองค์การ (Organization) เพื่อความก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา

2.9.1 ความหมายของการวิจัย การวิจัย ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Re + Search" อันหมายถึงการค้นหาลักษณะสิ่งใดซ้ำแล้วซ้ำอีกจนแน่ใจ วิธีการนี้จึงเป็นวิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งความรู้ ที่เชื่อถือ ซึ่งเรียกว่าวิธีหาความรู้ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) ซึ่งวิธีการนี้ได้ช่วยให้วิทยาการทางวิทยาศาสตร์ก้าวหน้าล้ำหน้าศาสตร์อื่นๆ ไปอย่างรวดเร็ว ต่อมา สังคมศาสตร์ได้พัฒนาความรู้ ในสาขาของตนให้ก้าวไปด้วย โดยอาศัยวิธีวิทยาศาสตร์เช่นกัน และศาสตร์อื่น ๆ ก็ได้หันมาปฏิบัติตามเป็นแนวเดียวกัน เมื่อคำว่า " Research " เป็นเช่นนี้ผลของการวิจัยจึงถูกต้อง ข้อค้นพบ จึงได้รับการยกย่องว่าเชื่อถือได้ (กฤษฎากรุดทอง ม.ป.ป.: 2)

บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ (2524 : 2) ได้สรุปความหมายของการวิจัยไว้ มี 3 ประการ คือ

- 1). เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อเท็จจริง
- 2). เป็นการกระทำที่มีระเบียบ แบบแผนที่แน่นอน เป็นไปตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method)
- 3). เป็นการกระทำที่มีจุดหมายแน่นอน คือ ต้องการอธิบาย ต้องการพยากรณ์ ต้องการควบคุม

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายของการวิจัย ไว้อีกเช่น การศึกษาค้นคว้าอย่างมีระบบ และแผนการณ เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ทางสังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ (พ.ร.บ. สภาวิจัยแห่งชาติ 2513)

กล่าวโดยสรุป การวิจัย ก็คือ การศึกษา ค้นคว้าหาความจริง อย่างจริงจังด้วยระบบ และวิธีการอันถูกต้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ที่เชื่อถือได้

2.9.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัยในสถาบันอุดมศึกษา เรณู ผลสวัสดิ์ และคณะ (2524 : 80) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยในสถาบันอุดมศึกษาประการหนึ่งก็คือ เพื่อเป็นฐาน หรือแนวทางในการปรับปรุง พัฒนา ภารกิจด้านอื่น ๆ ของสถาบัน เช่นด้านการบริหาร การวางแผน ด้านวิชาการ คือ หลักสูตร การเรียนการสอน และด้านพัฒนานิสิตนักศึกษา เป็นต้น

2.9.3 ความสำคัญของบทบาทด้านการวิจัยต่อสถาบันอุดมศึกษา กิจกรรมการวิจัยในสถาบันอุดมศึกษา เป็นสิ่งที่ต้องสนับสนุนให้เกิดขึ้นและกระทำกันอย่างจริงจัง ดังที่ ระเบียบวาทวิไล (2515 : 15 - 16) กล่าวว่า มหาวิทยาลัย ที่ไม่มีหรือไม่สนับสนุนการวิจัยยังไม่ได้ทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ เพราะภารกิจอันหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษาคือ การสร้างสรรค์วิชาการ การแสวงหาความรู้จากธรรมชาติโดยตรงด้วยตนเอง ถ้าอาจารย์ไม่ทำการวิจัย หรือค้นคิดในชั้นรากฐานเพื่อให้อัจฉริยชนชาติในสาขาวิชาการของตนเอง ความรู้ที่อาจารย์มีสำหรับถ่ายทอดไปยังศิษย์ ก็เป็นเพียงสิ่งที่จำมาจากการเรียนการสอน ผลงานตำรับตำราของนักวิชาการในแหล่งอื่น ซึ่งพหุสาบ (2516 : 98) กล่าวว่างานวิจัยเป็นหน้าที่หลักอย่างหนึ่งของมหาวิทยาลัยที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าการสอน และควรยอมรับว่าการวิจัยเป็นการสร้างประโยชน์ในด้านความรู้ให้แก่บัณฑิตศึกษาและสังคมโดยตรง ทั้งยังเป็นการสร้างฐานะ และศักดิ์ศรีของมหาวิทยาลัยด้วย ในทำนองเดียวกัน บัวย อึ้งภรณ์ (2517 : 54) มีความเห็นว่า การวิจัยมีประโยชน์มาก ควรเร้าหรือจูงใจ ตลอดจนกระตุ้นให้คณาจารย์ และประชาชน ได้มีส่วนร่วมรับรู้และเข้าใจความสำคัญของงานวิจัย เพราะงานวิจัยจะช่วยให้การวินิจฉัยปัญหา การกำหนดนโยบาย การจัดทำโครงการงานใหญ่ ๆ มีโอกาสผิดพลาดได้น้อย และมีทางที่จะบรรลุความสำเร็จได้มาก ทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้เลือกวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุด โดยเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานพอสมควร ส่วนวิจิตร อวาทกุล (2517 : 80) การคิดค้นวิจัยวิชาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาดังกล่าวของสังคมที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน จึงต้องมีการนำสิ่งวิจัยหรือความรู้ใหม่ๆ มาสอนหรือดำเนินการเพิ่มเติมหากมิได้มีการนำผลวิจัยมาใช้ดังกล่าวการสอนหรือการดำเนินการใดๆ ก็จะใช้เพียงความรู้เดิมในการสอน และใช้สามัญสำนึกในการดำเนินการความก้าวหน้าก็จะเกิดขึ้นได้ช้า เพราะการวิจัยจะช่วยให้ได้มีการปรับปรุงการสอน และการดำเนินงานด้านต่างๆ ให้กว้างขวางในด้านปฏิบัติ หลักการ ตลอดจนความเป็นจริงในปัจจุบัน

นอกจากนี้ วิจิตร ศรีสอ้าน (2518 : 45) ได้กล่าวไว้ว่า สถาบันอุดมศึกษาควรจะต้องส่งเสริม สนับสนุน ตลอดจนเป็นผู้นำด้านการวิจัยแก่สังคม หากสถาบันอุดมศึกษาไม่ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยเป็นพิเศษแล้ว ประเทศชาติก็จะขาดสถาบันที่จะทำหน้าที่พัฒนาผู้นำทางวิชาการให้กับสังคมแม้ในระดับบุคลากร หรืออาจารย์ นักวิชาการทั้งหลายต้องถือว่า การวิจัย เป็นหน้าที่ ที่

สำคัญอย่างหนึ่งที่ต้องกระทำอย่างจริงจัง

ในทำนองเดียวกับที่ สุลล ทองคลองไทร (2526 : 24 - 25) ได้กล่าวไว้ว่า ทั้งงานสอนและงานวิจัย ก็มีส่วนเสริมให้สมบูรณ์ซึ่งกันและกันเมื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดขาดหายไปไม่เข้าปัญหาใหม่ก็จะเกิดขึ้นกับสังคม สังคมไม่เจริญหยุดนิ่งอยู่กับที่ วิชาการหมดสิ้น การค้นคว้าใหม่ ๆ เพื่อชีวิตประจำวันไม่เกิดขึ้น ขอมแพ้และไม่พยายามที่จะคิดหาวิธีการ หรือเทคนิคในทุก ๆ ด้าน

จะเห็นได้ว่าการวิจัย มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับสถาบันอุดมศึกษาแล้ว การวิจัยยังเอื้ออำนวยประโยชน์เป็นอย่างมากในการดำเนินงานต่างๆ ของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ ในการกิจทั้งหมด ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ วราภรณ์ บวรศิริ (2526 : 10-13) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการวิจัยไว้ดังนี้

- 1). เพื่อเพิ่มพูนความรู้ในสิ่งที่ยังไม่รู้
- 2). ช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ
- 3). ช่วยในการวางนโยบาย และการวางแผนได้ถูกต้อง
- 4). ช่วยแก้ปัญหาในการปฏิบัติงานได้ถูกต้อง
- 5). ช่วยเสริมสร้างสมรรถนะของผู้บริหารในการวินิจฉัยสั่งการและตัดสินใจ
- 6). ช่วยให้ผู้บริหารและนักปฏิบัติการ สามารถติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเองดีขึ้น
- 7). ฝึกในการใช้เครื่องมือวิจัยอย่างกว้างขวาง
- 8). ช่วยให้มีผลงานวิจัยเพิ่มมากขึ้นเพื่อทราบข้อเท็จจริงและนำมาพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น

และอาจจะกล่าวได้ว่า ประโยชน์ของการวิจัย มิใช่เพียงเพื่อทำหน้าที่บุกเบิก แสวงหาความรู้ หรือสร้างทฤษฎีใหม่เท่านั้น แต่ยังมีผลต่อการนำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงระบบบริหารต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลถึงการส่งเสริมปรับปรุงระบบบริหารต่างๆ ซึ่งจะส่งผลถึงการนักรการศึกษาทั่วไป

2.9.4 อุปสรรคทั่วไปของการวิจัยในสถาบันอุดมศึกษา การวิจัยแม้ว่าจะมีประโยชน์ และมีความสำคัญสำหรับพัฒนาระบบต่างๆก็ตาม แต่ประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างประเทศไทยเรานั้น การวิจัยยังเป็นสิ่งค่อนข้างใหม่ เพราะผลการวิจัยที่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงในสิ่งหนึ่งสิ่งใดยังคงมองไม่ค่อยเห็นนัก การยอมรับสิ่งแปลกๆใหม่ๆเป็นไปอย่างเชื่องช้าดังที่ สิปปนนท์ เกตุทัต (2518 : 80) ได้กล่าวถึงอุปสรรคของการวิจัยในสถาบันอุดมศึกษา คือ การขาดแคลนผลงานวิจัย เนื่องจากอาจารย์ที่มีความสามารถในการวิจัยมีน้อย ระบบบริหารสถาบันอุดมศึกษา

ชาไม่เอื้ออำนวยให้การวิจัยรุดหน้าไปได้ เพราะนักวิจัยจะต้องเสียเวลาคำนึงงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ของระเบียบปฏิบัติทางราชการ ที่ใช้มาตรฐานในหน่วยงานทั่วราชอาณาจักร ซึ่ง จรรยาสุวรรณหัตถ์ (2518 : 84-87) ได้ให้ทัศนะว่าการวิจัยยังไม่เป็นที่ยอมรับ และให้ความเชื่อถือในการนำไปใช้ ผู้วิจัย หรือสถาบันการวิจัยต่างก็ทำการวิจัยกันไป ผู้ปฏิบัติหรือผู้ใช้ก็ยังคงปฏิบัติ และใช้ความคิดดั้งเดิมของตนขาดการประสานความเข้าใจระหว่างกันในหมู่ผู้วิจัย และในหมู่ผู้วิจัยกับ ผู้ปฏิบัติและระบบการเงินไม่จูงใจให้ทำงานวิจัยเป็นหลัก จนอาจกล่าวได้ว่าคนไทยยังมองไม่เห็น ความสำคัญของการวิจัยก็ได้ เพราะทั้งผู้ปฏิบัติงานและผู้บริหารต่างก็มีความรู้สึกว่าการลงทุนในการวิจัยเป็นเรื่องไร้สาระเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณโดยเปล่าประโยชน์ ควรที่จะใช้ทรัพยากรของชาติดำเนินงานในด้านอื่นมากกว่า จึงไม่ให้ความสนใจ หรือสนับสนุนการดำเนินงานในด้านนี้เท่าที่ควร (คณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ 2524 : 23) และจากเอกสารรายงานการสัมมนาทางวิชาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2513 ได้กล่าวถึงสภาพการวิจัยของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่ามีปัญหาดังนี้

- 1). ไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการวางแผน วางแผน และประสานงาน การวิจัยในสาขาต่าง ๆ
- 2). เวลาที่ใช้เกี่ยวกับการสอนมากเกินไปการวิจัยต้องการเวลา เพื่อการอ่าน การคิด และการวิเคราะห์มาก
- 3). การขาดแคลนกิจกรรมทางวิชาการระดับสูง เช่นการรวมกลุ่มทางวิชาการ การประชุม การสัมมนาวิชาการ การเผยแพร่เอกสารวิชาการ ฯลฯ
- 4). การขาดแคลนทุนทรัพย์ สำหรับการวิจัย
- 5). การขาดบริการห้องสมุดที่ดีพอ สำหรับการวิจัย เอกสารในหอสมุด มักจะมีไว้เพื่อการสอนเท่านั้น บริการด้านการถ่ายเอกสารก็ยังไม่ดีพอ
- 6). ตัวบุคคลที่จะทำการวิจัย ขาดกำลังใจ ไม่เห็นความสำคัญ ไม่กระตือรือร้น ปัญหาที่มีอยู่ว่า การวิจัยส่วนมาก มีแรงกระตุ้นที่จะทำการวิจัย มาจากบุคคลที่จะทำวิจัยแต่ผู้เดียว กำลังใจของผู้วิจัยสำคัญมาก

จากการสื่อความคิดที่ไม่ตรงกัน ก็นับเป็นอุปสรรคที่สำคัญของการวิจัยอีกด้านหนึ่ง ดังที่ สุภางค์ จันทวานิช (2524 : 55 - 65) ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า

- 1). ด้านวิชาการ นักวิจัย และผู้บริหารมีบทบาท และจุดมุ่งหมายต่างกันทำให้ ทั้งสองฝ่ายแยกจากกันในขณะที่นักวิจัยให้ความสำคัญกับความเชื่อถือได้ และเนื้อหาทางวิชาการของผลงาน ส่วนนักบริหารต้องการให้ผลงานนั้น เป็นที่เข้าใจง่ายไม่ยุ่งยากซับซ้อน

2). ด้านโครงสร้างของช่างานพบว่า หน่วยงานวิจัยในหลายประเทศ ไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางโครงสร้างกับหน่วยงานนโยบาย และจึงทำให้

ก). ผู้บริหารไม่รู้จักความเป็นไปของกิจกรรมในประเทศของตนเองเลย

ข). ผลงานวิจัยที่ผู้บริหารรับรู้ ไม่สอดคล้องกับแนวทางพัฒนาโยบายการศึกษาของประเทศและความเป็นจริง

3). ด้านมนุษย์สัมพันธ์พบว่า นักวิจัยพยายามเข้าใจปรากฏการณ์ตามที่มันเป็นอยู่ ขณะที่ผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติมองปรากฏการณ์ โดยมุ่งที่จะปรับปรุงแก้ไขให้เป็นไปตามที่ต้องการ จึงมักขัดแย้ง และไม่ลงรอยกันอยู่เสมอ

จากเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้สภาพการวิจัยมีลักษณะที่ไม่จูงใจให้นักวิจัยได้ปรับปรุงยกระดับ การวิจัยให้รัดกุมเท่าที่ควร และดูเหมือนว่าผลงานวิจัยนั้นมักไม่ได้รับการยอมรับจากผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงาน ผลงานวิจัยจึงไม่ค่อยมีผลในทางปฏิบัตินัก นอกจากจะเป็นตำนานทางวิชาการที่เก็บสะสม และรอวันสูญหายไปเท่านั้นเอง

2.9.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิศนี ศิลตระกูล (2521 : 139) ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาท และความรับผิดชอบในด้านการวิจัยของอาจารย์ในวิทยาลัยครูภาคกลาง ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและอาจารย์ในวิทยาลัยครูภาคกลางเห็นว่าการแต่งตั้งตำรา และการผลิตเอกสารทางวิชาการ การมีส่วนร่วมในงานวิจัย ของวิทยาลัยและสถาบันอื่นๆ ทำการวิจัยด้วยตนเอง การนำผลการวิจัยไปใช้ และการผลิตเครื่องมือหรืออุปกรณ์การสอนใหม่ๆ มีความสำคัญมาก แต่ในด้านการปฏิบัติปรากฏว่าผู้บริหาร และอาจารย์ในวิทยาลัยครูภาคกลางปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับบทบาทด้านการวิจัยอยู่น้อย

เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในบทบาทด้านการวิจัยนั้น กลับพบว่าปัญหาในด้านการมีงานรับผิดชอบมากเกินไปการไม่มีทุนหรืองบประมาณที่จะทำวิจัย การขาดความรู้และประสบการณ์ การวิจัยและผลการวิจัย มิได้ถูกนำมาใช้ อยู่ในเกณฑ์ที่มีปัญหาน้อย

มานี สิทธิสัมพันธ์และคณะ (2521 : 15-16) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสำรวจการนำผลงานวิจัยของอาจารย์มหาวิทยาลัยไปใช้ในปี งบประมาณปี (2512-2518) ผลการวิจัยได้ผลดังนี้คือ ผลการสำรวจจากการส่งแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ ปี พ.ศ. 2515-2518 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติได้ให้ทุนอุดหนุนการวิจัย 295 เรื่อง และมหาวิทยาลัยทั้ง 8 แห่ง ได้ใช้งบประมาณมหาวิทยาลัยสำหรับทุนอุดหนุนการวิจัย 486 เรื่อง ทั้ง 781 เรื่องนี้แยกออกเป็น สาขาวิทยาศาสตร์ร้อยละ 80.28 สังคมศาสตร์ร้อยละ 16.13 และมนุษยศาสตร์ร้อยละ 3.59 มหาวิทยาลัยที่มีโครงการวิจัยมากที่สุด คือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีงานวิจัย

เป็นร้อยละ 66.3 ของงานวิจัยทั้งหมด และจากกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ปรากฏว่า ร้อยละ 75.4 ของงานวิจัยของกลุ่มตัวอย่างเป็นงานวิจัยประยุกต์ และมีสัดส่วนมากกว่างานวิจัย บริสุทธิ์ผสมประยุกต์อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .005 และงานวิจัยเหล่านี้ร้อยละ 73 เป็นงานวิจัย สาขาวิทยาศาสตร์ ทางด้านสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์มีน้อย สัดส่วนของงานวิจัยทั้ง 3 สาขา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับความมีนัยสำคัญ .005 และร้อยละ 58 ของงานวิจัยใช้วิธีการทดลอง ร้อยละ 47 เป็นการสำรวจ

ในการนำผลงานวิจัยไปใช้ พบว่ามีเพียงร้อยละ 43.7 ของกลุ่มตัวอย่างที่ผลงาน วิจัยได้ถูกนำไปใช้ ร้อยละ 29.6 ยังไม่ได้ถูกนำไปใช้ และร้อยละ 26.8 ไม่ทราบว่างานวิจัย ของตนถูกนำไปใช้หรือไม่ สำหรับผลงานวิจัยที่ถูกนำไปใช้แล้วร้อยละ 75.8 เป็นงานวิจัยประยุกต์ และได้ถูกนำไปใช้ปฏิบัติการทางวิชาการมากที่สุดคือร้อยละ 54.3 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องการ เรียบการสอนในมหาวิทยาลัย ร้อยละ 51.6 ถูกนำไปใช้แก้ปัญหาสังคม เช่น ปัญหาความเป็นอยู่ ของประชาชน ความปลอดภัย สุขภาพ ส่งเสริมวิชาชีพ ร้อยละ 16.8 ถูกนำไปใช้แก้ปัญหา ในสถาบันของตน ในด้านความช่วยเหลือนักศึกษา การบริการนักศึกษา

ในปี พ.ศ. 2524 สากล จริยวิทยานนท์ (2524 : 56) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ บทบาทด้านการวิจัยของวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการสัมภาษณ์อาจารย์ 160 คน จากวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 แห่ง คือ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี วิทยาลัยครู มหาสารคาม วิทยาลัยครูอุดรธานี ผลการวิจัยปรากฏว่า

ด้านประสบการณ์การวิจัยนั้น อาจารย์ที่เคยทำวิจัยมี 34 คน (ร้อยละ 21.3) และอาจารย์ที่ไม่เคยทำวิจัยมีถึง 126 คน (ร้อยละ 78.9)

ด้านปัญหาและอุปสรรคพบว่า ผู้ที่ไม่ทำวิจัยเพราะขาดประสบการณ์การวิจัยร้อยละ 29 รองลงมาคือไม่มีเวลา (ร้อยละ 78.9) ผู้วิจัยยังได้อภิปรายต่อไปว่า สำหรับผู้ทำวิจัยนั้นส่วน ใหญ่ทำเพียงเรื่องเดียว จะมีเล็กน้อยที่เคยทำกว่า 2 เรื่อง ขึ้นไป ส่วนในด้านความรับผิดชอบ ของอาจารย์ในการทำวิจัยนั้น ผู้ที่เคยทำวิจัยมักเป็นนักวิจัยร่วมในโครงการเป็นส่วนใหญ่

เกี่ยวกับทุนอุดหนุนการวิจัยอาจารย์ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 45.7) ได้รับทุนอุดหนุน จากวิทยาลัยต้นสังกัด ส่วนวิธีดำเนินการวิจัยนั้น อาจารย์ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 22.4) เห็นว่า เป็นหน้าที่ส่วนใหญ่ของอาจารย์ รองลงมาคือ เพิ่มพูนความรู้ด้านวิชาการอันเป็นประโยชน์ต่อ งานการสอน และวิจัยในอนาคตต่อไป

2.10 บทบาทในการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม

การบริการทางวิชาการแก่สังคม หรือการบริการทางวิชาการแก่ชุมชนมักถูกเรียกเพียงสั้นๆว่า การบริการสังคม หรือการบริการชุมชน หรือบางครั้งอาจเรียกว่า การให้การศึกษา ต่อเนื่อง หรือมหาวิทยาลัยภาคขยาย ซึ่งเป็นประเภทหนึ่งของการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ไม่ว่าจะเรียกชื่ออย่างไรก็ตาม ความหมายของการบริการทางวิชาการแก่สังคม ก็คือ กิจกรรมหรือโครงการต่างๆที่หน่วยงานในสถาบันอุดมศึกษาจัดขึ้น เพื่อให้บริการไม่ว่าจะเป็นด้านวิชาการ วิชาชีพหรือความรู้ด้านอื่น ๆ อันจะเป็นประโยชน์แก่สังคม ไม่ว่าจะประชาชนทั่วไป หรือกลุ่มบุคคลอาชีพใดอาชีพหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจงก็ได้ แต่กิจกรรมนั้นต้องอยู่นอกเหนือการจัดการเรียนการสอนตามปกติของสถาบันอุดมศึกษา

2.10.1 ความเป็นมา นโยบาย ขอบข่าย และแนวทางในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน ในอดีตนั้นมหาวิทยาลัยไม่ได้ให้ความสนใจแก่งานบริการชุมชนแต่อย่างใด และขณะเดียวกันชุมชนเองก็ไม่ได้แสดงความต้องการงานบริการจากมหาวิทยาลัยเช่นกัน บทบาทของมหาวิทยาลัยจึงเป็นเพียงผลิตบัณฑิตเท่านั้น จนกระทั่งในระหว่างปี พ. ศ. 2495 - 2496 งานบริการชุมชนเริ่มเกิดขึ้นที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นแห่งแรก โดยได้เสนอแผนปรับปรุงมหาวิทยาลัยเพื่องานบริการชุมชน มุ่งเน้นเฉพาะการเผยแพร่ความรู้ ทางการเกษตรเป็นหลัก สำคัญ ด้วยการเผยแพร่ทางวิทยุ เอกสารและ การให้การศึกษาระยะสั้น จากสถิติในปี พ. ศ. 2513 ปรากฏว่า มีผู้ผ่านการอบรมวิชาชีพภาคฤดูร้อน ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2496 ไปแล้วไม่ต่ำกว่า 5 พันคน ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการจัดตั้ง " สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม " ขึ้น

ส่วนมหาวิทยาลัยอื่น ๆ เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ดำเนินการเผยแพร่ความรู้ทางด้านการปกครอง และพิมพ์ผลงานวิจัยออกเผยแพร่ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งเปิดห้องสมุดให้บุคคลภายนอกได้มีโอกาสใช้ และพิมพ์วารสารออกเผยแพร่หลังจากแยกสถาบันอิสระคือสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์แล้ว สถาบันดังกล่าวได้จัดตั้งสำนักฝึกอบรมขึ้นในปี พ.ศ. 2510 เพื่อทำหน้าที่ในการให้บริการชุมชนอย่างจริงจัง สำหรับมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่มีอยู่ได้ให้บริการเฉพาะเรื่อง เฉพาะบุคคล และเป็นครั้งคราว เช่น งานอบรมครู นักบัญชี นักกฎหมาย หรือการบรรยายและประชุมวิชาการ

งานบริการชุมชนเกือบทุกมหาวิทยาลัยเท่าที่เกิดขึ้นในระยะแรก ๆ เป็นระยะที่เกิดขึ้นตามความจำเป็นของแต่ละสมัยและดำเนินกันไปอย่างไม่เป็นระบบ ไม่มีแบบแผนที่น่านอน ไม่ประสานงานกัน รวมทั้งไม่ได้มีการศึกษากันอย่างเป็นเรื่องเป็นราวอีกด้วย จนกระทั่งปี พ.ศ. 2501-

2504 ได้มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นครั้งแรก ระเบียบนี้เองที่บทบาทของสถาบันอุดมศึกษามีส่วนสัมพันธ์กับสังคมมากขึ้น และสูงขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

งานการบริการทางวิชาการแก่ชุมชน เป็นภารกิจหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษาที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่า การผลิตบัณฑิต การวิจัย และการบำรุงศิลปวัฒนธรรม การวางนโยบายการดำเนินงานจึงเป็นงานขั้นแรก และขั้นสำคัญ เพราะนโยบายเป็นแนวทางสู่การปฏิบัติ การวางนโยบายต้องคำนึงถึง ๑. ความมุ่งหมายของทั้งผู้ให้ และผู้รับบริการเป็นสำคัญ ดังที่ สุทธิชัย เสียงชเยศ (2530:18) ได้กล่าวถึงนโยบายการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนของมหาวิทยาลัยไว้ อย่างชัดเจนว่า ทบวงมหาวิทยาลัยมีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนสถาบันอุดมศึกษาทุกแห่ง ให้ดำเนินการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมให้มากที่สุด และให้เต็มขีดความสามารถของแต่ละสถาบัน อันเป็นไปตามภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาตามที่ทบวงมหาวิทยาลัยกำหนด ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ทบวงมหาวิทยาลัยที่เป็นหน่วยงานต้นสังกัดของมหาวิทยาลัยของรัฐมีนโยบาย ส่งเสริม สนับสนุน การดำเนินการกิจด้านนี้ของมหาวิทยาลัยอย่างเต็มที่ และจากแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) ทบวงมหาวิทยาลัยได้ตั้งเป้าหมายที่จะสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของมหาวิทยาลัยและสถาบัน เช่น การจัดการฝึกอบรมสัมมนา อภิปราย บรรยาย ประชุม สาธิต นิทรรศการ การให้คำปรึกษาทางวิชาการ และการให้บริการรักษาพยาบาล ควบคู่ไปกับการพัฒนาการเรียน การสอน และการวิจัยโดยทบวงมหาวิทยาลัยได้ตั้งเป้าหมายวงเงินสำหรับงานบริการวิชาการทั่วไปว่า ควรเป็นประมาณร้อยละ 1 ของงบพัฒนาอุดมศึกษา ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาจัดบริการทางวิชาการแก่ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเน้นการให้การศึกษาต่อเนื่องในรูปแบบของการเผยแพร่ความรู้ การฝึกอบรม การให้ข่าวสารแก่ชุมชน ตลอดจนการประเมินผลและนำประสบการณ์ในการทำงานมาใช้เพิ่มพูนคุณภาพทางวิชาการ (ทบวงมหาวิทยาลัย 2529 :12 - 13)

จากการสัมมนาเรื่อง ภารกิจของมหาวิทยาลัยที่สังคมไทยมุ่งหวัง ซึ่งโครงการพัฒนา มหาวิทยาลัยทบวงมหาวิทยาลัยจัดขึ้นระหว่างวันที่ 14-17 ธันวาคม 2517 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒพิษณุโลกนั้น ที่ประชุมได้เน้นภารกิจหน้าที่ของมหาวิทยาลัยในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนว่า เพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์การเรียนรู้ และฝึกฝนการมีน้ำใจในการทำ งานร่วมกับผู้อื่นของคณาจารย์ และนิสิตนักศึกษาที่ออกไปปฏิบัติงาน เช่น การระดมสรรพกำลัง เพื่อพัฒนาสังคม และเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการของมหาวิทยาลัยโดยส่วนรวม นอกจากนี้ การบริการทางวิชาการแก่ชุมชนยังเป็นโอกาสสำคัญของมหาวิทยาลัย ที่จะได้เรียนรู้สภาพความจริงของสังคมภายนอกด้วยตนเอง เพื่อเปรียบเทียบภาคทฤษฎี กับภาคปฏิบัติ และทำให้สังคมภายนอกรับรองมหาวิทยาลัยว่า เป็นสถาบันของสังคมอย่างแท้จริง และในที่ประชุมดังกล่าวข้าง

ค้นยังได้กล่าวถึงขอบข่าย และการประสานงานในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนว่าควรมีดังนี้

1). การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน ควรมุ่งเน้นเพื่อสนองความต้องการ และเพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมอย่างแท้จริง

2). ควรจะกำหนดรูปแบบการดำเนินการให้แน่ชัดว่า เป็นบริการแบบอาสาสมัคร ของสถาบันหรือเป็นการบริการโดยบังคับเป็นหลักสูตรในการเรียนการสอน

3). การบริการวิชาการแก่ชุมชนควรถือหลักการให้ และการรับสื่อ เป็นการ ทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับสังคม ซึ่งจะยังประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่ายมิใช่เป็นการให้ หรือ การรับเพียงอย่างเดียว

4). สำหรับมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคนั้น ควรสร้างความสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงาน และประชาชนในภูมิภาคนั้นๆเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรเปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชนได้ เข้ามามีบทบาทในสภามหาวิทยาลัยบ้างเพื่อให้มหาวิทยาลัยได้ทราบถึงปัญหา และความต้องการ ของภูมิภาค และร่วมมือกันพัฒนาภูมิภาคได้อย่างแท้จริง

โดยสรุปการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนเป็นบทบาทใหม่ของสถาบันอุดมศึกษา ไม่ว่าจะ เป็นมหาวิทยาลัยที่อยู่ในประเทศที่พัฒนาแล้ว หรือประเทศที่กำลังพัฒนา ต่างให้ความสำคัญงาน ด้านนี้เป็นพิเศษ เพราะนอกจากจะยังประโยชน์ให้กับสมาชิกของสังคมจำนวนมากแล้ว ยังมีส่วน เกี่ยวข้องให้การเรียน การสอนในมหาวิทยาลัยมีลักษณะที่สัมพันธ์สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ของสังคมส่วนหนึ่งด้วย

2.10.2 รูปแบบหรือวิธีการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน รูปแบบ หรือวิธีการให้ บริการทางวิชาการแก่ชุมชน แบ่งออกได้หลายรูปแบบตามความเหมาะสมของ เนื้อหา สาระ และ กลุ่มผู้บริการ ดังที่ได้มีผู้เสนอแนะไว้ดังต่อไปนี้

พร วาจากกลกิจ และสุรพล จันทราบัตย์ ได้เสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดบริการ ทางวิชาการของมหาวิทยาลัยไว้ดังนี้

1). จัดทำหลักสูตรการศึกษาหลักสูตรวิชาซึ่งที่ตรงกับความต้องการของชุมชนและ ท้องถิ่นที่มีลักษณะจับในตัว ซึ่งผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับปรุงและพัฒนาการประกอบ อาชีพได้ทันที

2). จัดทำโครงการศึกษานอกโรงเรียน เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทุก อาชีพ ทุกวัย เลือกวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของบุคคล ครอบครัว และชุมชน การ จัดหลักสูตร ต้องให้ประชาชนผู้รับบริการแสดงความต้องการว่าต้องการศึกษาวิชาใดบ้าง

3). การจัดประชุมทางวิชาการ การสัมมนา การอภิปรายโดยร่วมมือกับรัฐและเอกชน ให้ประชาชนทุกอาชีพเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เข้าประชุมสัมมนาหรืออภิปรายจะสามารถนำไปปรับใช้ในท้องถิ่นของตนได้

4). จัดนิทรรศการทางวิชาการ แสดงการสาธิต วิธีสาธิต เพื่อให้เห็นของจริงและเห็นความเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่าเดิม เห็นแนวทางว่าควรจะนำไปปรับใช้ในท้องถิ่นของตนได้

5). เผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อมวลชนโดยใช้ระบบโทรคมนาคมทางไกลเพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน

6). จัดทำเอกสารเผยแพร่ในรูปแบบที่อ่านง่ายใช้ได้จริงในสภาพท้องถิ่นนั้นๆ

7). จัดรายการตอบปัญหาทางไปรษณีย์ และทางวิทยุกระจายเสียง

8). จัดโครงการนำอาจารย์ นิสิต นักศึกษาออกพัฒนาชนบท โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคคล และสังคม โดยร่วมศึกษา ร่วมทำงานและร่วมแก้ไขปัญหา ให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรโดยบุคคลในชุมชนนั่นเอง

9). จัดโครงการเยี่ยมเยียนตามบ้านเรือน (Home Visiting) เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาด้านการประกอบอาชีพและปัญหาอื่น ๆ

นอกจากการบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาที่จัดขึ้นในลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว พุทธรักษ์ พงสะบุตร (2517 : 87) ให้ความเห็นว่าเป็นสถาบันอุดมศึกษาควรรักษาบริการทางวิชาการในหลายลักษณะ เช่น

- 1). การสอนโดยใช้หลักสูตรพิเศษต่างจากหลักสูตรการสอนตามปกติ
- 2). การฝึกอบรมวิชาชีพเฉพาะอย่าง
- 3). ปาฐกถา
- 4). การอภิปราย
- 5). สัมมนา
- 6). จัดนิทรรศการทางวิชาการ
- 7). เผยแพร่เอกสารทางวิชาการทางสื่อมวลชน
- 8). ออกปฏิบัติงานในท้องถิ่น

ซึ่งการนำเสนอรูปแบบการบริการทางวิชาการดังกล่าว ได้มีความสอดคล้องกับที่ พุทธรักษ์ สีนลาร์ตัน (2522 : 10) ได้ศึกษา และนำเสนอรูปแบบการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนไว้ 4 ประการคือ

1). การเผยแพร่ความรู้ เป็นการให้ความรู้แก่คนภายนอกร่วมมหาวิทยาลัยด้วยวิธีต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ การบรรยาย อภิปรายต่างๆ การจัดพิมพ์หนังสือเผยแพร่

การที่อาจารย์ นิสิต นักศึกษาออกไปชนบทหมู่บ้านและชุมชนนอกโรงเรียนเป็นต้น

2). การให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือ เป็นการให้ความรู้ที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัย ไปร่วมแก้ปัญหาของชุมชน เช่น การเป็นวิทยากร เป็นที่ปรึกษาหน่วยงานของรัฐและเอกชนรวมทั้งให้การบริการทางด้านการวิจัยด้วย

3). การร่วมมือในการแก้ปัญหาชุมชน รูปแบบนี้เป็นรูปแบบเฉพาะของประเทศที่กำลังพัฒนา ที่มหาวิทยาลัยไปมีส่วนโดยตรงกับการแก้ปัญหาของประเทศ เช่น ค่าอาสาพัฒนา โครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำแม่กลอง โครงการโรงเรียนเศรษฐศาสตร์อุปถัมภ์ เป็นต้น

4). การปรับปรุงสมรรถภาพของบุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ งานบริการด้านนี้เป็นการฝึกอบรมสัมมนา จัดประชุมต่างๆซึ่งเป็นที่นิยมกันทั่วไป

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า การให้บริการทางวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในลักษณะทั่วไป ได้ดังนี้

- 1). การบรรยายหรือปาฐกถา
- 2). การประชุมสัมมนา
- 3). การอบรมหรือฝึกปฏิบัติการ
- 4). การสาธิตหรือการทดลอง
- 5). การเผยแพร่ความรู้ทางสื่อสารมวลชน
- 6). จัดนิทรรศการทางวิชาการ
- 7). การสอนกลุ่มสนใจเฉพาะเรื่อง

2.10.3 เนื้อหาสาระในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน เนื้อหาสาระในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนนั้น จะแตกต่างกันไปหลายสาขาวิชา ขึ้นกับเป้าหมาย และผู้รับบริการ ซึ่งจะแตกต่างกันโดยกลุ่มอาชีพ และสภาพท้องที่

กนก ใบบัว (2524 : 47) กล่าวว่า เนื้อหาสาระในการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมนั้น กลุ่มผู้รับบริการที่มีอาชีพต่างกัน อยู่ในท้องที่ต่างกันจะมีความต้องการในเนื้อหาสาระที่แตกต่างกันทั้งนี้เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ และสังคมของประชาชนในแต่ละท้องที่ และแต่ละกลุ่มอาชีพจะมีความแตกต่างกันไป นอกจากนี้ วิทยุ สาสตร (2518 : 37) ได้เสนอแนะสาระที่จะให้บริการแก่ชุมชนไว้ดังนี้

- 1). รัฐศาสตร์ อันเกี่ยวกับการปกครองบ้านเมือง
- 2). เศรษฐกิจ อันเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจ
- 3). เกษตรศาสตร์ อันเป็นหลักสำคัญของประเทศ

4). เทคโนโลยี ได้แก่วิชาชีพการช่างทั่วไป

5). วัฒนธรรมและชีวิตครอบครัว

ศิริวรรณ เสรีกีติวังค์ (2520:107-108) ได้ทำการวิจัยเรื่องความพร้อมในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนของวิทยาลัยครูมหาสารคามและความต้องการรับบริการของประชาชนในเขตรับผิดชอบได้ศึกษาความต้องการของประชาชน 4 ด้าน คือ

- 1). ด้านการศึกษาทั่วไป
- 2). ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ
- 3). ด้านอนามัยและโภชนาการ
- 4). ด้านการปกครอง

2.10.4 ปัญหาและอุปสรรคในการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษา

ส่วนปัญหา และอุปสรรคสำคัญ ในการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ของสถาบันอุดมศึกษา ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคณะ (2530 : 124-125) พบว่า

1). ในระดับสถาบันยังขาดการวางแผนและแนวทางการดำเนินงานที่เป็นระบบ และปฏิบัติจริง จึงทำให้ขาดทิศทางที่ชัดเจนในการจัดบริการวิชาการ และเกิดความสับสน และซับซ้อนกันอยู่มากในการดำเนินงานด้านนี้

2). ความจำกัดด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากรัฐบาล และสถาบันอุดมศึกษา ส่วนใหญ่ก็ยังมีศักยภาพน้อยในการแสวงหาการสนับสนุนเพิ่มเติมจากแหล่งภายนอก

3). การขาดบุคลากรที่มีประสบการณ์ และอุทิศตนในด้านบริการสังคมอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากการขาดจิตสำนึกถึงภาระหน้าที่ของตนในด้านนี้ และขาดระบบการจูงใจที่เหมาะสม

4). ขาดระบบกลไกและมาตรการที่มีประสิทธิภาพ ในการ ติดตาม กำกับ และ ประเมินผลการดำเนินงานอย่างจริงจัง ทำให้ไม่มีข้อมูลที่เพียงพอ หรือไม่สามารถนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานได้เท่าที่ควร

5). การร่วมมือประสานงานระหว่างหน่วยงานภายในสถาบัน และระหว่างสถาบันกับแหล่งภายนอก ในการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมยังไม่เพียงพอ ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพต่างคนต่างทำ ตามความพร้อมของแต่ละสถาบันเป็นหลัก จึงไม่สามารถระดมทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดทั้งด้านบุคลากรและอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ มาใช้ในการให้บริการแก่สังคมได้อย่างเต็มที่

นอกจากนี้ยังพบปัญหาในการศึกษาวิจัยว่า สถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่มีจุดอ่อนในเรื่องการบันทึกข้อมูล และขาดระบบข้อมูลเกี่ยวกับการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมทำให้ข้อมูลด้านนี้

ขาดความสมบูรณ์ ทำให้ดูเหมือนว่าสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ มีการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ไม่มากเท่าที่ควร

2.10.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริการทางวิชาการแก่สังคม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริการทางวิชาการแก่สังคม ไพฑูรย์ ลินลารัตน์ (2516 : ง-จ) ได้ศึกษาประกอบไว้ในการวิจัย เรื่องพัฒนาการของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยพบว่า งานบริการสังคมในส่วนของมหาวิทยาลัยเพิ่งเริ่มต้นที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งจัดให้มีสำนักส่งเสริมฝึกอบรมในปี พ.ศ.2509 เท่านั้น นอกนั้นเป็นค่ายอาสาพัฒนาของนิสิตนักศึกษาซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2501

ต่อมา วิลัน จุมปาแฝด (2520 : 27-79) ได้ศึกษาเกี่ยวกับงานด้านการบริการสังคม ของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ตอน ตอนแรก เป็นการวิเคราะห์เอกสาร ตอนหลังเป็นการสำรวจความคิดเห็นโดยใช้แบบสอบถาม จากการวิเคราะห์พบว่า สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งในจังหวัดมหาสารคามเป็นสถาบันที่มุ่งผลิตครูเป็นส่วนใหญ่ จึงจัดงานบริการวิชาการแก่สังคมในด้านการศึกษากันเป็นส่วนมาก ส่วนลักษณะงานบริการวิชาการแก่สังคมมากที่สุดได้แก่ การอบรมสัมมนา รองลงมาได้แก่ การสอนกลุ่มสนใจ การจัดนิทรรศการ การปาฐกถา การบรรยายพิเศษ การสาธิต การเผยแพร่ความรู้ทางสื่อมวลชนตามลำดับ ส่วนอุปสรรคในการดำเนินงานได้แก่สถาบันอุดมศึกษาไม่มีงบประมาณเพื่อการนี้โดยเฉพาะและวิทยากรยังไม่มีความพร้อม

ส่วนประสิทธิ์ เทียมเดช (2521 : 26 - 39) ได้ทำการวิจัยเรื่องการบริการชุมชนของวิทยาลัยครูตามทัศนะของผู้บริหารการศึกษา ครู และผู้นำท้องถิ่นในเขตการศึกษา 5 ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารการศึกษา และครู มีความต้องการการบริการชุมชน ด้านการส่งเสริมความรู้ทางวิชาการสูงเป็นอันดับหนึ่ง แต่ผู้นำท้องถิ่นต้องการการบริการชุมชน ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ และอาชีพเป็นอันดับหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบทัศนะของทั้งสามกลุ่มต่อการบริการชุมชนของวิทยาลัยครูปรากฏว่าทั้งสามกลุ่มมีทัศนะไม่แตกต่างกัน ทั้งด้านการบริการที่เป็นจริง และการบริการที่ต้องการให้วิทยาลัยครูปฏิบัติ เมื่อเปรียบเทียบความต้องการการบริการจากวิทยาลัยครูกับการบริการที่วิทยาลัยครูปฏิบัติพบว่า ความต้องการการบริการจากวิทยาลัยครูของผู้บริหารการศึกษา และผู้นำท้องถิ่นไม่แตกต่างจากการบริการที่วิทยาลัยครูปฏิบัติอยู่ แต่ความต้องการการบริการของครูสูงกว่า การบริการที่วิทยาลัยครูปฏิบัติอยู่ อย่างมีนัยสำคัญที่ .01

นอกจากนี้ กนก ใบบัว (2524 : 28-42) ได้วิจัยเรื่องการบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชน และประชาชนที่ประกอบอาชีพต่างกันมีความต้องการรับการบริการสังคมในด้านการปกครอง ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ และด้านการศึกษา

แตกต่างกัน ส่วนการบริการสังคมด้านอนามัย และชีวิตครอบครัว ความต้องการของกลุ่มผู้รับบริการไม่แตกต่างกัน ผู้บริหาร และอาจารย์มีความเห็นว่า การบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาที่ทำอยู่จริงกับควรทำมีความแตกต่างกันคือ ควรให้บริการสังคมมากกว่าที่ทำอยู่จริง ส่วนความคิดเห็นที่มีต่อการบริการสังคมที่ทำอยู่จริง ระหว่างผู้บริหาร กับอาจารย์ ไม่แตกต่างกัน

ศิริชัย อีสสระโชติ (2526 : 56-83) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของกลุ่มวิทยาลัยครูภาคใต้ในการให้บริการวิชาการแก่ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า

1). เนื้อหาในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน จากการวิจัยพบว่า เนื้อหาทางการศึกษาวิทยาลัยครูได้ให้บริการมากที่สุด รองลงไปคือ ด้านการเกษตร ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านอนามัย และชีวิตครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมืองการปกครอง

2). วิธีดำเนินการในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน วิทยาลัยครูใช้ภาควิชาเป็นหน่วยงานหลักในการให้บริการชุมชนมากที่สุด รองลงไปคือคณะวิชาและวิทยาลัย ส่วนวิทยาลัยครูร่วมกับหน่วยงานอื่นยังมีน้อย การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนของวิทยาลัยครูยังไม่ มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานงานทั้งภายในและภายนอกสถาบัน ข้อค้นพบที่เสริมข้อมูลดังกล่าวคือ อาจารย์วิทยาลัยครูมีความเห็นว่าควรมีสุนัขหรือคณะกรรมการรับผิดชอบ ทำหน้าที่ประสานงานในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน วิทยาลัยครูควรมีเป้าหมายในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน เพื่อให้ประชาชนช่วยเหลือตนเองได้ มีความเป็นอยู่ดีขึ้นช่วยแก้ไขปัญหาสังคม และตระหนักในสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาจารย์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรนำอาจารย์ไปสู่ชนบทมากขึ้น โดยที่โครงการการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนที่เป็นอยู่พบว่าวิทยาลัยให้บริการอยู่ภายในมากกว่าภายนอกสถาบัน

3). ลักษณะการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน จากการวิจัยพบว่าวิทยาลัยครูใช้วิธีฝึกอบรม หรือประชุมปฏิบัติการ การสาธิตทดลองและการเผยแพร่ความรู้ทางสื่อมวลชนในระดับมาก ส่วนการบรรยายปฏิบัติในระดับปานกลาง

4). ผู้ให้บริการจากการวิจัยพบว่าอาจารย์จากภาควิชาต่างๆให้บริการทางการศึกษามากที่สุด รองลงไปคือกลุ่มอาจารย์และนักศึกษาร่วมกันให้บริการ ส่วนกลุ่มอาจารย์บริการร่วมกับบุคคลอื่นยังมีน้อย

ในด้านของผู้รับบริการ จากการวิจัยพบว่า กลุ่มที่สำคัญที่สุดคือ ครูประจำการและบุคลากรทางการศึกษา รองลงไปเป็นกลุ่มนักเรียน นักศึกษา และกลุ่มเกษตรกร ส่วนกลุ่มผู้ประกอบการ และกรรมกรผู้ใช้แรงงานยังได้รับบริการจากวิทยาลัยครูน้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ

5). ปัญหาและอุปสรรคในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนพบว่า งบประมาณ เป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญอันดับ 1 ในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน งบประมาณที่ได้

จากทางราชการจากผู้รับบริการ และผู้บริจาค ซึ่งมีจำกัดไม่พอกับงบประมาณในการดำเนินงาน ปัญหา และอุปสรรคอันดับ 2 คือ ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นสาเหตุทำให้การทำงานช้าช้อน และขาดการสื่อสารระหว่างหน่วยงาน จึงเกิดความสิ้นเปลืองทรัพยากร ปัญหา และอุปสรรคอันดับที่ 3 ผู้บริหารยังไม่ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับ ด้านการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนเท่าที่ควร บางครั้งขาดการสนับสนุนทางด้านทรัพยากรทำให้กลุ่มผู้ให้บริการขาดขวัญและกำลังใจ

6). รูปแบบในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน จากการวิจัยพบว่าวิทยาลัยครูควรเป็นศูนย์กลางในด้านวิชาการของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาศึกษาหาความรู้ และใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่

จากงานวิจัยเหล่านี้จะเห็นได้ว่า การบริการทางวิชาการแก่สังคม เป็นภารกิจหน้าที่และบทบาทที่สถาบันอุดมศึกษาต้องให้ความสำคัญยิ่งขึ้นในปัจจุบัน เพราะเป็นบทบาทที่จะตอบสนองแก่คนหมู่มากในสังคม แต่การบริการทางวิชาการแก่สังคมจะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้รับบริการนั้น สถาบันอุดมศึกษาควรจะให้ความสำคัญกับการดำเนินการอย่างจริงจัง มีการกำหนดนโยบายที่แน่ชัด ที่สำคัญการจัดบริการนั้นควรเป็นไปเพื่อสนองความต้องการ และแก้ไขปัญหาสังคมอย่างแท้จริง โดยคำนึงถึงผลที่จะได้รับว่า ควรจะได้ประโยชน์ทั้งแก่ผู้รับบริการ และผู้ให้บริการ โดยยึดคนส่วนมากในสังคมเป็นเกณฑ์ การมีนโยบายที่แน่ชัด มีรูปแบบ ขอบเขต เนื้อหาสาระที่เหมาะสม จะช่วยให้บทบาทของมหาวิทยาลัยในการบริการทางวิชาการแก่สังคม มีความเหมาะสม และบรรลุผล ตามวัตถุประสงค์ ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้รับบริการอย่างแท้จริง

2.11 ภารกิจด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงถึงความเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละชาติ อันทำให้เกิดความสามัคคีและความภาคภูมิใจในชาติของตน อีกทั้งเป็นรากฐานสำคัญด้านความมั่นคงและการเป็นปึกแผ่นของประเทศชาติ

คำว่า " วัฒนธรรม " ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมายไว้ว่า " คือสิ่งทำให้เจริญองงามแก่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ " และตรงกับภาษาอังกฤษว่า " Culture " ซึ่งหมายถึงความรู้ความเข้าใจ นิสัย ทักษะ ศิลปะ เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ สถาบันต่าง ๆ ของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ในสมัยใดสมัยหนึ่ง

เสาวณีย์ จิตต์หมวด (2525 : 29) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรม คือ พฤติกรรมวาจา ท่าที และกิจกรรม และรวมทั้งสิ่งที่ผลิตขึ้นจากกิจกรรม ซึ่งทั้งหมดนี้เป็น

การแสดงออกของใจ วัฒนธรรมจะประจักษ์แก่เราได้ก็ที่ตัวคน และสิ่งที่คนสร้างขึ้นเท่านั้น

ส่วนสาขาวิชา บัณฑิต (2525) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า หมายถึง "ความดีความงาม และความจริงในชีวิตรมนุษย์ ซึ่งปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ ได้ตกทอดมาถึงเรา ในปัจจุบันหรือเราได้ปรับปรุงและสร้างสรรค์ขึ้นในสมัยของเราเอง"

และพิทยา สายหู (2525) ได้กล่าวถึงความหมายของ วัฒนธรรม โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1). ในหมู่ชาวต่างประเทศที่เป็นสามัญชนธรรมดาเมื่อใช้คำว่า " Culture " มักหมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นแบบอย่างมารยาทความประพฤติ และรสนิยมของคนชั้นสูง หรือผู้มีการศึกษาสูงมีความซาบซึ้งในศิลปวรรณคดี ฯลฯ

2). ในหมู่ชาวต่างประเทศสมัยใหม่ ที่เป็นนักวิชาการโดยเฉพาะในแขนงวิชาทางสังคมศาสตร์เมื่อใช้คำว่า Culture ก็มักใช้ตามความหมายที่กำหนดไว้ในวิชามนุษยวิทยา (Anthropology) และสังคมนิยม และวิชาอื่น ๆ ในสังคมศาสตร์รับใช้สืบทอดกันมาจนเป็นสากลทั่วไปในหมู่ผู้รู้ ผู้เรียน ตามนัยนี้คำว่า Culture หมายถึง แบบอย่างการดำรงชีวิตของกลุ่มซึ่งสมาชิกเรียนรู้ถ่ายทอดกันไปด้วยการ สั่งสอน อบรม ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ความหมายของวัฒนธรรมที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่า วัฒนธรรมคือ แบบแผนชีวิตความเป็นอยู่ของชนกลุ่มหนึ่ง ในขณะใดขณะหนึ่ง ไม่ว่าจะจะเป็นความเจริญงอกงาม หรือความเสื่อมถอย ไม่ว่าจะแบบอย่างนั้นจะยืนยงมาช้านาน หรือเพิ่งเกิดขึ้นก็ตาม และจากความหมายของวัฒนธรรมดังกล่าว ไม่ได้ระบุว่าวัฒนธรรมประกอบด้วยอะไรบ้าง ซึ่งโดยทั่วไปวัฒนธรรมจะประกอบด้วย 4 ส่วนคือ

1). องค์กรวัตถุ (Instrumental and symbolic Objects) คือสิ่งที่มีรูปร่างแต่เป็นสัญลักษณ์ซึ่งได้แก่ ภาษาและตัวเลข

2). องค์กร (Organization) คือกลุ่มที่มีการจัดตั้งขึ้นอย่างมีระเบียบ เช่น ชมรมสโมสร สมาคม ซึ่งองค์กรที่เล็กที่สุดได้แก่ครอบครัว

3). องค์กรคติ (Concepts) ได้แก่ความคิด ความเข้าใจ ความศรัทธา และอุดมการณ์ต่าง ๆ เช่น ความคิดในทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ความเข้าใจในเรื่องมนุษย์

4). องค์กรพิธีการ (Usage) ได้แก่ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แสดงออกมาในรูปพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การเกิด การตาย การปลูกบ้านใหม่ โดยพิธีการเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามสภาพสังคมท้องถิ่น

นอกจากนี้สิ่งจำเป็นอีกประการหนึ่งในการศึกษาด้านวัฒนธรรมคือ ความเข้าใจในการแยกประเภทของวัฒนธรรม โดยทั่วไปแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ

เช่น บ้านเรือน เครื่องใช้และเครื่องนุ่งห่ม วัฒนธรรมทางจิตใจ ได้แก่ ศาสนา จรรยา ศิลปะ แต่สิ่งเหล่านี้อยู่ตามลำพังมองไม่เห็น เพราะมันอยู่ในความรู้สึก ถ้าจะปรากฏก็ต้องปรากฏออกมาทางวัตถุเหมือนกัน ถ้าจะแบ่งให้ละเอียดขึ้นตามแนวสากล จะสามารถแบ่งวัฒนธรรมออกได้เป็น 5 สาขา (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2525) คือ

- 1). สาขามนุษย์ศาสตร์ว่าด้วยเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ค่านิยม ศาสนาปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาทไทยในสังคม กฎหมาย การปกครอง
- 2). สาขาศิลปกรรมว่าด้วยเรื่อง ภาษาและวรรณคดี การละคร นาฏศิลป์ วิจิตรศิลป์ ดนตรี สถาปัตยกรรม ปฎิมากรรม ศิลปกรรม วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนต์
- 3). สาขาการช่างฝีมือว่าด้วยเรื่องการเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน เครื่องทอง การจัดดอกไม้ อุตสาหกรรมในครัวเรือน
- 4). สาขาคหกรรมศาสตร์ว่าด้วยเรื่อง อาหาร การแต่งกาย การตกแต่งบ้าน ข้าราชการ การดูแลเด็ก ครอบครัว มารยาทในการกินอยู่ การต้อนรับแขก การประกอบอาชีพ เสื้อผ้า
- 5). สาขากีฬาและนันทนาการว่าด้วยเรื่อง การเล่นกีฬาพื้นเมือง เช่น ฟันดาบ ต่อมวบ กระบี่กระบอง ตรีศกรรือ สะบ้า หมากรูก

การส่งเสริมทำนุบำรุงรักษาวัฒนธรรมนับว่ามีความสำคัญมาก เพราะต้องขึ้นอยู่กับความสามารถ และความรอบคอบของกลุ่มคนที่เป็นชนชั้นผู้นำในสังคมนั้น ๆ ดังที่ หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช (2525 : 48) กล่าวถึงการรักษาวัฒนธรรมไว้ว่า การสืบทอดวัฒนธรรมไม่เหมือนการสืบทอดมรดกที่เป็นวัตถุ ได้แก่ การรักษาของเก่าไว้ไม่ให้เปลี่ยนแปลงเหมือนอย่างเข้าพิพิธภัณฑ์ แต่การรักษาสืบทอดวัฒนธรรมนั้นคนในสังคมต้องยอมรับความจริงข้อหนึ่งว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ วัฒนธรรมบางอย่างไม่สามารถปรับให้เข้ากับชีวิตของคนในสังคมได้ก็สูญไป ฉะนั้นในการรักษาสืบทอดวัฒนธรรม จึงควรจะต้องพิจารณาวัฒนธรรมที่สามารถปรับให้เข้ากับสังคมอย่างไทยๆ ได้ ส่วนการที่จะส่งเสริมและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมนั้น (ไพบูลย์ ปักซี่ 2525 : 48) ได้กล่าวถึงวิธีการส่งเสริมและฟื้นฟูวัฒนธรรม ดังนี้

- 1). กิจกรรมใดก็ตามที่เป็นการส่งเสริมความสามัคคีจะช่วยกันส่งเสริมกิจกรรมนั้น
- 2). กิจกรรมใดก็ตามที่เป็นการส่งเสริมความเสมอภาค ความเป็นธรรมในสังคมจะช่วยกันส่งเสริมกิจกรรมนั้น
- 3). กิจกรรมใดก็ตามที่เป็นการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ จะช่วยกันส่งเสริมกิจกรรมนั้น

4). กิจกรรมใดก็ตามที่เป็นการส่งเสริมคุณธรรม จะช่วยกันส่งเสริมกิจกรรมนั้น

5). กิจกรรมใดก็ตามที่เป็นการส่งเสริมและทำให้เกิดการพัฒนาโดยทั่วไปก่อให้เกิดสันติสุข และเป็นการนันทนาการที่เหมาะสม ควรจะช่วยกันรื้อฟื้นขึ้นมา

ฉะนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะวัฒนธรรมมีผลลึกซึ้งเข้าไปถึงชีวิตจิตใจของคน วัฒนธรรมเป็นเครื่องผูกพันศีลธรรม เป็นปัจจัยแห่งความเจริญงอกงามและความแข็งแรงมั่นคงของชาติบ้านเมือง เรื่องของวัฒนธรรมจึงควรเอาใจใส่และบำรุงรักษาไว้ สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันหนึ่งที่มีบทบาทในการสืบทอดวัฒนธรรมประจำชาติ โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษานั้น การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมนับเป็นหนึ่งในภารกิจ 4 ด้านของสถาบันอุดมศึกษา การให้ความรู้ ความคิดทางวัฒนธรรม ช่วยให้แต่ละคนเลือกบทบาทที่ตนต้องการมีส่วนร่วมในสังคม และสอนว่า แต่ละคนจะแสดงบทบาทนั้นได้อย่างไร ช่วยประสมประสานกลุ่มและบุคคลต่าง ๆ ให้เข้าเป็นสังคมเดียวกันได้ และเป็นแหล่งริเริ่มทางวัฒนธรรมทางสังคม (สมจิตต์ สิทธิไชย 2517 : 102-106) นอกจากนี้บทบาทในการถ่ายทอด และรักษาศิลปวัฒนธรรมของสถาบันอุดมศึกษาที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญาทุกแห่ง คือ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ภารกิจด้านนี้ มหาวิทยาลัยทำในรูปของกิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือกิจกรรมตามความถนัด และความสนใจของนิสิตนักศึกษา (วิจิตร ศรีสอ้าน 2518 : 43)

2.11.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภารกิจในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สุมาลย์ เรืองเดช (2517 : 260-263) ได้ทำการวิจัยเรื่อง เพลงพื้นเมืองจากอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยมุ่งที่จะรวบรวม จำแนกประเภท และวิเคราะห์เพลงพื้นเมืองจากตำบลพนมทวน อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ผลของการวิจัยพบว่า เพลงเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตในชนบท และข้อมูลที่ได้ มักจะได้รับการถ่ายทอดจากท้องถิ่นใกล้เคียง ความนิยมในการเล่นเพลงพื้นเมืองของชาวบ้านน้อยลงทุกที เพลงพื้นเมืองจึงแทบจะสูญไปจึงน่าจะมีการรวบรวมไว้เป็นหลักฐานเพื่อประโยชน์ต่อคนรุ่นหลัง

บำรุง สุขพรรณ (2524 : 67) ได้วิจัยเรื่องบทบาท และผลการปฏิบัติงานของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมในการเผยแพร่ฟื้นฟู พัฒนาความคิด จิตใจ และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อประชาชนในชนบท ผลจากการวิจัยพบว่า ความร่วมมือของประชาชนในการร่วมดำเนินการ ให้ความร่วมมือดีมากในทุกด้านที่ดำเนินการ เช่น ด้านศาสนา และประเพณี สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานนั้นพบว่า มีปัญหาด้านขาดวัสดุอุปกรณ์ ขาดงบประมาณ ขาดเจ้าหน้าที่ และขาดการสนับสนุนโครงการหรือกิจกรรม

นฤทธิ ศรีวราภ (2526 : 56-93) ได้ทำวิจัยเรื่อง บทบาทของวิทยาลัยครูใน เขตภาคใต้ ที่มีต่อการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ จากผลการวิจัยพบว่า

1). การดำเนินบทบาทในการทำนุบำรุงส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติของวิทยาลัยครูในเขตภาคใต้นั้นยังจัดอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย

2). วิธีดำเนินงานการส่งเสริมทำนุบำรุงวัฒนธรรมท้องถิ่น ในเขตที่วิทยาลัยครูแต่ละแห่งรับผิดชอบนั้น สรุปได้ดังนี้

ก). ลักษณะงานที่วิทยาลัยครูทั้ง 9 แห่ง ปฏิบัติมากเป็นอันดับหนึ่ง คือการจัดนิทรรศการ รองลงมาคือการจัดการแสดงและสาธิต ที่ปฏิบัติน้อยเป็นอันดับสุดท้าย คือการจัดตั้งชมรมและกลุ่มผู้สนใจ ซึ่งวิธีการนี้ประสบความสำเร็จโดยได้รับความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชน

ข). กิจกรรมด้านวัฒนธรรมที่วิทยาลัยครูทั้ง 9 แห่ง จัดให้แก่ นักศึกษา เยาวชนประชาชน เพื่อส่งเสริมเผยแพร่ ฟันฟู ปลุกฝัง และจรรโลงวัฒนธรรมนั้น และมุ่งเน้นในรูปแบบของวิธีการอื่นๆ ค่อนข้างมาก รองลงมาคือ การจัดประกวดและแข่งขัน การวิจัยศึกษา และรวบรวม ซึ่งกิจกรรมที่ได้รับผลสำเร็จมากที่สุดคือ กิจกรรมเผยแพร่โดยการจัดนิทรรศการประกอบการแสดงและสาธิต

3). ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานทางด้านวัฒนธรรมในแต่ละด้านนั้นเป็น ปัญหาและอุปสรรคที่จัดอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย แต่ที่เป็นปัญหาสำคัญคือ ปัญหาด้านบุคลากร รองลงมาคือปัญหาด้านวิชาการ และในด้านปัญหาทั่วไป

4). สำหรับแนวทางในการทำนุบำรุงวัฒนธรรมในเขตภาคใต้นั้น มีแนวทางดังนี้

ก). ด้านการบริหาร สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ควรจัดตั้งเจ้าหน้าที่วัฒนธรรมประจำจังหวัดขึ้น เพื่อเป็นตัวแทนในการประสานงาน และติดตามผลงานทางด้านวัฒนธรรมโดยเฉพาะ

ข). ด้านการพัฒนาบุคลากร การจัดสัมมนาและทัศนศึกษาดูงานจะเป็นสิ่งช่วยเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้แก่บุคลากรเป็นอย่างดี

ค). ด้านการจัดกิจกรรม ควรตั้งกลุ่มและชมรมผู้สนใจทางด้านวัฒนธรรมขึ้นตามอาชีพในชีวิตประจำวันของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ

ง). ด้านการประชาสัมพันธ์ เสียงตามสาย และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น พร้อมทั้งวารสารของศูนย์วัฒนธรรม เป็นสื่อชนิดหนึ่งที่สามารถเผยแพร่ทางด้านวัฒนธรรมได้อย่างดีที่สุด

จ). ด้านการศึกษาและปรับปรุงหลักสูตร ควรศึกษาค้นคว้าทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น แล้วนำมาจัดเป็นตำราเรียน หรือหนังสืออ่านประกอบสำหรับการเรียนในชั้นต่างๆ เพื่อปลูกฝังค่านิยมในวัฒนธรรมไทย ให้แก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชน

สธน วิจารณ์ตระกูล (2526 : 84-92) ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทของวิทยาลัยครูในเขตภาคกลางที่มีต่อการทำนุบำรุงวัฒนธรรมของชาติ ผลการวิจัยพบว่า

1). วิทยาลัยครูในเขตภาคกลาง ยังดำเนินบทบาทในการทำนุบำรุงส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติค่อนข้างน้อยในทุกด้าน เช่น ด้านการสอน ด้านจัดประกวดหรือแข่งขัน ด้านการวิจัย ด้านการประสานงานติดต่อ ด้านทัศนศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนเผยแพร่ซึ่งกันและกัน การประชาสัมพันธ์ และด้านเทคนิคและวิธีการอื่น ๆ

2). ลักษณะงานที่วิทยาลัยครูเขตภาคกลางจัดขึ้น และเห็นว่ามีสำคัญอยู่ใน 5 อันดับแรก ได้แก่ การจัดนิทรรศการ การจัดการแสดงและสาธิต การจัดงานประเพณี การจัดการประกวด และการจัดการอภิปรายปาฐกถา ตามลำดับ เกี่ยวกับวิธีดำเนินการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมนั้น ปรากฏว่าวิธีการที่วิทยาลัยครู เขตภาคกลางได้กระทำเป็นผลสำเร็จมากที่สุด ได้แก่ การร่วมมือกับสถาบันเอกชนองค์การและหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ

3). ปัญหาและอุปสรรคในการทำนุบำรุงส่งเสริมรักษาวรรณธรรมท้องถิ่นนั้นพบว่า ปัญหาส่วนใหญ่มีอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย แต่ที่เป็นปัญหาหรืออุปสรรคสำคัญได้แก่ ด้านปัญหาทั่วไป ด้านบุคลากร ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่ค่อนข้างน้อยได้แก่ด้านวิชาการ ด้านการประสานงานติดต่อ ด้านการดำเนินงานและวิธีการทำงาน

4). แนวทางในการทำนุบำรุงวัฒนธรรมนั้นควรศึกษาค้นคว้าและนำมาจัดทำเป็นหลักสูตรแล้วพยายามผลักดันให้ถึงโรงเรียน ตั้งแต่ระดับอนุบาลขึ้นไปโดยการจัดเข้าไปในหลักสูตรทั้งใน และนอกโรงเรียน มีการจัดการฝึกอบรมบุคลากรหลักด้านวัฒนธรรม ส่วนการจัดกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมนั้น ควรพัฒนาด้านการเรียนการสอน การค้นคว้าวิจัย ให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน โดยการจัดให้เหมาะสมกับวิธีดำเนินการ การจัดกิจกรรมได้หลายประการ เช่น การจัดอภิปราย การประกวด การจัดนิทรรศการ ส่วนการจัดทำหอวัฒนธรรมควรจัดในรูปแบบประจำภาค โดยให้วิทยาลัยครูที่เป็นศูนย์กลางของภาคนั้นรับผิดชอบ

ลักขณา เรขาสิริ (2526 : 58-93) ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทของวิทยาลัยครูในเขตภาคเหนือที่มีต่อการทำนุบำรุงวัฒนธรรมของชาติ ผลของการวิจัยพบว่า

1). วิทยาลัยครูในเขตภาคเหนือ ยังดำเนินบทบาทในการทำนุบำรุง ส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติได้ไม่เต็มที่ การจัดกิจกรรมอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย

2). ลักษณะงานทางด้านวัฒนธรรม ที่วิทยาลัยครูในเขตภาคเหนือได้จัดให้มีขึ้น 5 อันดับแรก คือ การจัดงานประเพณี การจัดนิทรรศการ การจัดพิพิธภัณฑ์หรือหอวัฒนธรรม การสาธิตและการจัดการแสดง และการฝึกสอนและอบรม ส่วนวิธีดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จมากที่สุดคือ การร่วมมือกับสถาบันเอกชน องค์กรและหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ รองลงมาคือ การดำเนินงานเป็นเอกเทศ และอันดับสุดท้ายคือ การสนับสนุนให้หน่วยงานอื่นจัดทำ ในด้านการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมเผยแพร่ ฟันฟู ปลูกฝัง และจรรโลงวัฒนธรรมวิทยาลัยครูในเขตภาคเหนือ ปฏิบัติอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย แต่กิจกรรมที่ดำเนินบทบาทได้ในลักษณะที่เป็นการสอนมีการปฏิบัติมากกว่ากิจกรรมในลักษณะอื่น ๆ และกิจกรรมที่วิทยาลัยครูจัดให้นักศึกษา เยาวชน และประชาชน แล้วได้รับความสำเร็จมากที่สุดคือ การจัดงานประเพณีต่าง ๆ ของท้องถิ่น รองลงมาคือ การจัดนิทรรศการทางด้านวัฒนธรรม และอันดับสุดท้ายคือ การจัดประกวดมารยาทของนักศึกษา และการให้การอบรมด้านวัฒนธรรมแก่ประชาชน

3). ปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานเพื่อทำนุบำรุงส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น ของวิทยาลัยครูในเขตภาคเหนืออยู่ในระดับค่อนข้างน้อย แต่ปัญหาที่อยู่ในระดับสูงกว่าปัญหาด้านอื่น ๆ คือ ปัญหาด้านบุคลากร รองลงมาคือปัญหาทั่วไป เช่น ความสนใจของอาจารย์ที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม ความเหมาะสมของเวลาในการจัดกิจกรรม เป็นต้น

4). ส่วนแนวทางในการทำนุบำรุงวัฒนธรรม ของวิทยาลัยครูในเขตภาคเหนือ มีดังนี้ คือ วิทยาลัยครูควรจะประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมไปยังประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ใช้นิตยสาร จัดพิมพ์หนังสือ เป็นต้น ผู้บริหารวิทยาลัยครูต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้บริหารระดับจังหวัด เพื่อการปฏิบัติงานร่วมกัน และผู้บริหารวิทยาลัยครูสามารถกำหนดให้ศูนย์วัฒนธรรมเป็นหน่วยงานหนึ่งในวิทยาลัยครู เพื่อให้ทุกคนในวิทยาลัยครูตระหนักถึงภาระหน้าที่ของวิทยาลัยครู ส่วนนักศึกษา และประชาชน ควรจัดตั้งชมรมผู้สนใจด้านวัฒนธรรมขึ้น นอกจากนี้ควรใช้ประโยชน์จากพระสงฆ์ และผู้ใหญ่ในการถ่ายทอดและเผยแพร่ วัฒนธรรมไปยังชุมชน

2.12 ประวัติความเป็นมาของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล เป็นสถาบันอุดมศึกษาสาขาอาชีพ ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี และระดับต่ำกว่าปริญญาตรี สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล สถาปนาเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2518 โดยใช้ชื่อว่าวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา ดังประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 92 ตอนที่ 48

ตามมาตรา 5 ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ กำหนดให้วิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาและวิจัย เป็นนิติบุคคล มีฐานะเป็นกรมในกระทรวงศึกษาธิการ มีอำนาจหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา พ.ศ. 2518 มาตรา 5 ดังนี้

- 1). ผลิตครูอาชีวศึกษา ระดับปริญญาตรี
- 2). ให้การศึกษาทางด้านวิชาชีพทั้งระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ระดับปริญญาตรี และระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง
- 3). ทำการวิจัยส่งเสริมการศึกษาทางด้านวิชาชีพ และให้บริการทางวิชาการแก่สังคม

วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษามีอธิการบดีเป็นผู้บังคับบัญชา และรับผิดชอบในฐานะหัวหน้าส่วนราชการเช่นเดียวกับอธิบดีของกรมต่างๆ การดำเนินงานของวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา อยู่ภายใต้การควบคุมของสภาวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา ประกอบไปด้วย ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นนายกสภาวิทยาลัย อธิบดีกรมอาชีวศึกษาและอธิบดีกรมศิลปากร เป็นอุปนายก ส่วนกรรมการสภาวิทยาลัยนั้น มีกรรมการสภาวิทยาลัยฯ โดยตำแหน่ง กรรมการสภาวิทยาลัยฯ จากการเลือกตั้ง กรรมการสภาวิทยาลัยฯ จากผู้ทรงคุณวุฒิ และหัวหน้าสำนักงานอธิการบดีเป็นกรรมการและเลขานุการสภาวิทยาลัยฯ โดยตำแหน่ง

2.12.1 การแบ่งส่วนราชการของวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา ตามพระราชบัญญัติของวิทยาลัยฯ ปี พ.ศ.2518 วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา ได้แบ่งส่วนราชการออกเป็น

- 1). สำนักงานอธิการบดี
- 2). คณะศิลปศาสตร์
- 3). คณะศึกษาศาสตร์
- 4). คณะเกษตรศาสตร์
- 5). คณะบริหารธุรกิจ
- 6). คณะวิศวกรรมเทคโนโลยี
- 7). คณะคหกรรมศาสตร์
- 8). คณะศิลปกรรม
- 9). คณะนาฏศิลป์และดุริยางค์ เป็นคณะสมทบ (จากมาตรา 8 ตามวัตถุประสงค์ในมาตรา 5 วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา จะรับสถาบันการศึกษาวิชาชีพ หรือสถาบันวิชาการชั้นสูงอื่นเข้ามาสมทบในวิทยาลัยฯก็ได้ หรือรับเข้าร่วมในรูปของคณะก็ได้และมีอำนาจให้ปริญญาตรี

อนุปริญญา หรือประกาศนียบัตรชั้นใดชั้นหนึ่งแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษาวิชาชีพ หรือสถาบันวิชาการชั้นสูงนั้น ๆ ได้)

10). สำนักบริการทางวิชาการและทดสอบ

11). สถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตร

ส่วนราชการของวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาแต่ละแห่ง มีหน้าที่รับผิดชอบ และมีหน่วยงานในสังกัดตั้งรายละเอียดต่อไปนี้

สำนักงานอธิการบดี มีหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินงานธุรการทั้งหมด โดยแบ่งส่วนราชการออกเป็นกองต่าง ๆ ดังนี้

- 1). กองกลาง
- 2). กองงานวิทยาเขต
- 3). กองคลัง
- 4). กองการเจ้าหน้าที่
- 5). กองบริการ
- 6). กองแผนงาน
- 7). กองพัฒนาอาคารสถานที่

คณะศิลปศาสตร์ มีหน้าที่จัดการสอนวิชาพื้นฐานของทุกคณะ โดยมีคณบดีและรองคณบดีทำหน้าที่ควบคุมดูแลการใช้หลักสูตรตามโครงสร้างของหลักสูตร และมีหัวหน้าภาควิชาทำหน้าที่ควบคุมและจัดดำเนินการด้านการเรียนการสอน ซึ่งในขณะนี้ไม่มีนักศึกษาประจำในคณะ คณะศิลปศาสตร์มีส่วนราชการในสังกัดดังนี้

- 1). สำนักงานเลขานุการคณะ
- 2). ภาควิชาสังคมศาสตร์
- 3). ภาควิชามนุษยศาสตร์
- 4). ภาควิชาภาษาศาสตร์
- 5). ภาควิชาวิทยาศาสตร์
- 6). ภาควิชาคณิตศาสตร์

คณะศึกษาศาสตร์ มีหน้าที่จัดสอนวิชาการศึกษาในระดับปริญญาตรี ให้แก่นักศึกษาที่เลือกเรียนในสาขาครุอาชีวศึกษาของทุกคณะ มีส่วนราชการ ดังนี้

- 1). สำนักงานเลขานุการคณะ
- 2). ภาควิชาแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา
- 3). ภาควิชาหลักสูตรและการสอน

- 4). ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา
- 5). ภาควิชาบริหารการศึกษา
- 6). ภาควิชาพลศึกษาและนันทนาการ
- 7). ภาควิชาการศึกษาวิชาชีพเฉพาะ

คณะเกษตรศาสตร์ มีหน้าที่จัดการศึกษาในระดับปริญญาตรีสาขาวิชาเกษตรศาสตร์

แบ่งส่วนราชการ ดังนี้

- 1). สำนักงานเลขานุการคณะ
- 2). ภาควิชาเกษตรศึกษา
- 3). ภาควิชาพืชศาสตร์
- 4). ภาควิชาสัตวบาล
- 5). ภาควิชาเกษตรกลวิธาน
- 6). ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และธุรกิจเกษตร

คณะบริหารธุรกิจ มีหน้าที่จัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี สาขาวิชาบริหารธุรกิจมี

ส่วนราชการ ดังนี้

- 1). สำนักงานเลขานุการคณะ
- 2). ภาควิชาธุรกิจศึกษาและสัมพันธ
- 3). ภาควิชาการตลาด
- 4). ภาควิชาการบริหารสำนักงาน
- 5). ภาควิชาการบัญชี
- 6). ภาควิชาการประมวลข้อมูล

คณะวิศวกรรมเทคโนโลยี มีหน้าที่จัดการศึกษาในระดับปริญญาตรีสาขาวิชา

วิศวกรรมศาสตร์ และสาขาวิชาเทคนิคอุตสาหกรรม มีส่วนราชการดังนี้

- 1). สำนักงานเลขานุการคณะ
- 2). ภาควิชาวิศวกรรมโยธา
- 3). ภาควิชาวิศวกรรมไฟฟ้า
- 4). ภาควิชาวิศวกรรมเครื่องกล
- 5). ภาควิชาวิศวกรรมอุตสาหกรรม
- 6). ภาควิชาวิศวกรรมเคมีสิ่งทอ
- 7). ภาควิชาครุศาสตร์อุตสาหกรรม

คณะคหกรรมศาสตร์ มีหน้าที่จัดการศึกษา ในระดับปริญญาตรี สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มีส่วนราชการ ดังนี้

- 1). สำนักงานเลขานุการคณะ
- 2). ภาควิชาคหกรรมศาสตร์
- 3). ภาควิชาผ้าและเครื่องแต่งกาย
- 4). ภาควิชาอาหารและโภชนาการ
- 5). ภาควิชาครอบครัวศึกษา

คณะศิลปกรรม มีหน้าที่จัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี สาขาวิชาศิลปกรรมมีส่วนราชการดังนี้

- 1). สำนักงานเลขานุการคณะ
- 2). ภาควิชาศิลปกรรมศึกษา
- 3). ภาควิชาศิลปะประจำชาติ
- 4). ภาควิชาศิลปกรรม
- 5). ภาควิชาออกแบบศิลปประยุกต์
- 6). ภาควิชาทัศนกรรม

คณะนาฏศิลป์และดุริยางค์ มีหน้าที่จัดการศึกษาในระดับปริญญาตรีสาขาวิชาศิลปะสำหรับคณะนี้มีผู้เรียนไม่มากและเป็นคณะสมทบ และมีส่วนราชการดังนี้

- 1). สำนักงานเลขานุการคณะ
- 2). ภาควิชานาฏศิลป์และดุริยางค์
- 3). ภาควิชานาฏศิลป์
- 4). ภาควิชาดุริยางค์
- 5). ภาควิชาการแสดง

ในแต่ละคณะมีคณบดีเป็นผู้บังคับบัญชาตามมาตรา 22 และคณบดีเป็นกรรมการสภาวิทยาลัยโดยตำแหน่ง ตามมาตรา 11(3) ของพระราชบัญญัติวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา พ.ศ.2518

สำนักบริการทางวิชาการและทดสอบ มีหน้าที่ให้บริการทางการศึกษา ระดับปริญญาตรี ทุกสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของวิชาการและทดสอบ การลงทะเบียน รวมทั้งจัดทำเอกสารประกอบการเรียนการสอน เอกสารเผยแพร่และข้อมูลสถิติ มีส่วนราชการในสังกัดดังนี้

- 1). สำนักงานเลขานุการคณะ
- 2). ฝ่ายรับสมัครและลงทะเบียนเรียน

- 3). ฝ่ายทดสอบและประเมินผล
- 4). ฝ่ายระเบียบและสถิติ
- 5). ฝ่ายตำราและอุปกรณ์การศึกษา
- 6). ฝ่ายคอมพิวเตอร์

สถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตร เพื่อส่งเสริมการศึกษาด้านเกษตรกรรมและให้บริการทางวิชาการด้านเกษตรกรรมแก่สังคมด้วย มีส่วนราชการดังนี้

- 1). สำนักงานเลขานุการสถาบัน
- 2). ฝ่ายวิจัย
- 3). ฝ่ายฝึกอบรม

สำนักบริการทางวิชาการและทดสอบ และสถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตร มีผู้อำนวยการเป็นผู้บังคับบัญชา ตามมาตรา 23

2.12.2 การดำเนินงานของวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา วิทยาลัยได้เริ่มดำเนินงานโดยมีระยะเวลาเตรียมงานขั้นแรกสั้นมาก กล่าวคือ ในการประชุมสภาวิทยาลัยฯ (ชั่วคราว) ครั้งแรก เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2518 สภาได้มีมติแต่งตั้งให้ศาสตราจารย์สวาสดิ์ไชยคุงา รองอธิบดีกรมอาชีวศึกษา (ตำแหน่งในขณะนั้น) เป็นผู้อำนวยการในตำแหน่งอธิการบดีวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาอีกตำแหน่งหนึ่ง และได้รับนโยบายจากกระทรวงศึกษาธิการ ให้เปิดรับสมัครนักศึกษาให้ได้ทันปีการศึกษา 2518 และก็ได้ทำได้เป็นผลสำเร็จคือ สามารถเปิดภาคเรียนที่ 1/2518 ได้ในวันที่ 9 มิถุนายน 2518

การเรียนการสอนในระยะเริ่มแรก เนื่องจากยังไม่มีสถานที่และบุคคลที่จะจัดการเรียนการสอน จึงจำเป็นต้องฝากนักเรียนระดับปริญญาตรีในสาขาวิชาต่าง ๆ ให้เรียนโดยขอใช้สถานที่ของวิทยาลัยต่าง ๆ ในสังกัดกรมอาชีวศึกษา กล่าวคือ สาขาช่างอุตสาหกรรมฝากเรียนที่วิทยาลัยครูอาชีวศึกษาที่เทเวศร์ สาขาเกษตรกรรมให้ฝากเรียนที่วิทยาลัยเกษตรกรรมบางพระ สาขาบริหารธุรกิจฝากเรียนที่วิทยาลัยจักรพงษ์ภูวนารอด สาขาคหกรรมฝากเรียนที่วิทยาลัยอาชีวศึกษาพระนครใต้ และสาขาศิลปกรรมฝากเรียนที่วิทยาลัยเพาะช่าง สำหรับสาขานาฏศิลป์และดุริยางค์ก็ให้เรียนในวิทยาลัยนาฏศิลป์ ส่วนคณะศิลปศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์เป็นคณะที่ให้บริการด้านการสอนโดยไม่มีนักศึกษาของตนเองก็ได้มีสถานที่ทำงานชั่วคราวอยู่ที่วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ โดยผู้บริหารกรมอาชีวศึกษาในระยะนั้นก็ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และให้ใช้สถานศึกษาดังกล่าวพร้อมเครื่องมือ และบุคลากรบางส่วน

การจัดการเรียนการสอนได้ดำเนินการไปในวิทยาลัยต่าง ๆ ของกรมอาชีวศึกษาที่ได้ฝากนักศึกษาเรียนไว้ จนกระทั่งกระทรวงศึกษาธิการออกประกาศรวม 4 ฉบับ ให้โอนวิทยาลัยในสังกัดกรมอาชีวศึกษา 28 แห่ง มาสังกัดวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาเมื่อ เดือนกุมภาพันธ์ 2519 ตามลำดับ และได้เปลี่ยนค่านำหน้าชื่อสถานศึกษาที่โอนมาจากวิทยาลัยเป็น วิทยาเขต

สำหรับการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี คือ ระดับ ปวช. ปวส. รวมทั้งหมด 30 วิทยาเขต (เดิมมี 28 วิทยาเขต ปัจจุบันเพิ่มอีก 2 วิทยาเขตคือ วิทยาเขตบพิตรพิมุขทุ่งมหาเมฆ และวิทยาเขตไกลกังวล) วิทยาเขตทั้ง 30 แห่ง แบ่งเป็นสายวิชาต่าง ๆ ดังนี้

วิทยาเขตสายช่างอุตสาหกรรม	10 แห่ง
วิทยาเขตสายเกษตรกรรม	10 แห่ง
วิทยาเขตสายพาณิชยกรรม	6 แห่ง
วิทยาเขตสายคหกรรม	3 แห่ง
วิทยาเขตสายศิลปกรรม	1 แห่ง

ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วิทยาเขตประเภทเทคนิคและอุตสาหกรรม 10 วิทยาเขต

- 1). วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพ
- 2). วิทยาเขตเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- 3). วิทยาเขตเทคนิคภาคพายัพ
- 4). วิทยาเขตเทคนิคภาคใต้
- 5). วิทยาเขตเทคนิคคนนทบุรี
- 6). วิทยาเขตเทคนิคขอนแก่น
- 7). วิทยาเขตเทคนิคตาก
- 8). วิทยาเขตเทคนิคอุเทนถวาย
- 9). วิทยาเขตพระนครเหนือ
- 10). วิทยาเขตเทเวศร์

วิทยาเขตประเภทเกษตรกรรม 10 วิทยาเขต

- 1). วิทยาเขตเกษตรกาฬสินธุ์
- 2). วิทยาเขตเกษตรจันทบุรี
- 3). วิทยาเขตเกษตรนครศรีธรรมราช
- 4). วิทยาเขตเกษตรน่าน
- 5). วิทยาเขตเกษตรบางพระ

- 6). วิทยาเขตเกษตรปทุมธานี
- 7). วิทยาเขตพิษณุโลก
- 8). วิทยาเขตเกษตรพระนครศรีอยุธยา
- 9). วิทยาเขตเกษตรลำปาง
- 10). วิทยาเขตเกษตรสุรินทร์

วิทยาเขตประเภทบริหารธุรกิจและพาณิชยกรรม 6 วิทยาเขต

- 1). วิทยาเขตจักรพงษ์ภูวนารถ
- 2). วิทยาเขตพาณิชยกรรมพระนคร
- 3). วิทยาเขตบพิตรพิมุข จักรวรรดิ
- 4). วิทยาเขตพาณิชยกรรมพระนครศรีอยุธยา
- 5). วิทยาเขตบพิตรพิมุข มหาเมฆ
- 6). วิทยาเขตไกลกังวล

วิทยาเขตประเภทคหกรรม 3 วิทยาเขต

- 1). วิทยาเขตพระนครใต้
- 2). วิทยาเขตชุมพรเขตอุดมศักดิ์
- 3). วิทยาเขตโชติเวช

วิทยาเขตประเภทศิลปกรรม 1 วิทยาเขต คือ วิทยาเขตเพาะช่าง

ในแต่ละวิทยาเขตมีผู้อำนวยการวิทยาเขตเป็นผู้บังคับบัญชา โดยอธิการบดีในฐานะอธิบดีมอบอำนาจให้ผู้อำนวยการวิทยาเขตเพื่อใช้ในการบริหารงาน

เนื่องจากวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษายังไม่มีสถานที่ทำการถาวร ดังนั้น สำนักงานอธิการบดี และคณะต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี จึงยังคงกระจัดกระจายอยู่ตามสถานศึกษาต่าง ๆ และได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอยู่บ้างในบางคณะดังต่อไปนี้

สำนักงานอธิการบดี ตั้งอยู่ในบริเวณวิทยาเขตเทเวศร์ ถนนสามเสน คูสิต
กรุงเทพฯ 10300

คณะศิลปศาสตร์ ตั้งอยู่ในบริเวณวิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพฯ ถนนนางลิ้นจี่
เขตยานนาวา กรุงเทพฯ 10120

คณะศึกษาศาสตร์ ตั้งอยู่ในบริเวณวิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพฯ ถนนนางลิ้นจี่
เขตยานนาวา กรุงเทพฯ 10120

คณะเกษตรศาสตร์ บางพระ ตั้งอยู่ในบริเวณวิทยาเขตเกษตรบางพระ ต.บางพระ
อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี

คณะเกษตรศาสตร์เมื่อแรกตั้งมีแห่งเดียวคือ คณะเกษตรศาสตร์บางพระ จ.ชลบุรี
ต่อมาในปี พ.ศ.2525 ได้ขยายเพิ่มอีก 1 แห่ง โดยเปิดทำการสอนในวิทยาเขตนครศรี
ธรรมราช ปี พ.ศ.2527 สภาวิทยาลัยฯ มีมติให้จัดตั้งคณะเกษตรศาสตร์นครศรีธรรมราช
ขึ้นเป็นหน่วยงานใหม่ โดยจัดตั้งที่ อ.ทุ่งใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช

คณะวิศวกรรมเทคโนโลยี ตั้งอยู่ในบริเวณวิทยาเขตเทเวศร์ ถนนสามเสน
แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กทม.10300

คณะบริหารธุรกิจ ตั้งอยู่ในบริเวณวิทยาเขตจักรพงษ์อนุารถ ถนนวิภาวดีรังสิต
แขวงดินแดง เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10400

คณะคหกรรมศาสตร์ ตั้งอยู่ในบริเวณวิทยาเขตจักรพงษ์อนุารถ ถนนวิภาวดีรังสิต
เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10400

คณะศิลปกรรม ตั้งอยู่ในบริเวณวิทยาเขตเพาะช่าง ถนนตรีเพชร เขตพระนคร
กรุงเทพฯ 10200

คณะนาฏศิลป์และดุริยางค์ ถนนราชินี กรุงเทพฯ 10200

สำนักบริการทางวิชาการและทดสอบ ตั้งอยู่ในบริเวณวิทยาเขตเทเวศร์ ถนนสามเสน
แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

สถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตร ตั้งอยู่ในบริเวณวิทยาเขตเกษตรลำปาง อ.เมือง
จ.ลำปาง

สถานที่ตั้งของวิทยาเขตซึ่งตั้งอยู่ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวม 29 วิทยาเขต

วิทยาเขตที่ตั้งในส่วนกลาง

- 1). วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพฯ
- 2). วิทยาเขตเทเวศร์
- 3). วิทยาเขตพระนครเหนือ
- 4). วิทยาเขตพัฒนบริหารการพระนคร
- 5). วิทยาเขตอุเทนถวาย
- 6). วิทยาเขตบพิตรพิมุข
- 7). วิทยาเขตจักรพงษ์ภูวนารถ
- 8). วิทยาเขตโชติเวช
- 9). วิทยาเขตพระนครใต้
- 10). วิทยาเขตชุมพรเขตอุดมศักดิ์
- 11). วิทยาเขตเพาะช่าง

วิทยาเขตที่ตั้งในส่วนภูมิภาค

1). วิทยาเขตเทคนิคนนทบุรี	จังหวัดนนทบุรี
2). วิทยาเขตเกษตรปทุมธานี	จังหวัดปทุมธานี
3). วิทยาเขตเกษตรบางพระ	จังหวัดชลบุรี
4). วิทยาเขตเทคนิคภาคพายัพ	จังหวัดเชียงใหม่
5). วิทยาเขตเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	จังหวัดนครราชสีมา
6). วิทยาเขตเทคนิคขอนแก่น	จังหวัดขอนแก่น
7). วิทยาเขตเทคนิคตาก	จังหวัดตาก
8). วิทยาเขตเทคนิคภาคใต้	จังหวัดสงขลา
9). วิทยาเขตเกษตรพระนครศรีอยุธยา	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
10). วิทยาเขตเกษตรลำปาง	จังหวัดลำปาง
11). วิทยาเขตเกษตรน่าน	จังหวัดน่าน
12). วิทยาเขตเกษตรพิษณุโลก	จังหวัดพิษณุโลก
13). วิทยาเขตเกษตรกาฬสินธุ์	จังหวัดกาฬสินธุ์
14). วิทยาเขตเกษตรสุรินทร์	จังหวัดสุรินทร์

15).	วิทยาเขตเกษตรนครศรีธรรมราช	จังหวัดนครศรีธรรมราช
16).	วิทยาเขตเกษตรจันทบุรี	จังหวัดจันทบุรี
17).	วิทยาเขตพณิชยการพระนครศรีอยุธยา	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
18).	วิทยาเขตไกลกังวล	จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การดำเนินงานกิจการของวิทยาลัยฯ ที่ผ่านมามีความก้าวหน้าได้ชื่อวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา แต่เดิมนั้น ทำให้คนทั่วไปเข้าใจผิดว่าวิทยาลัยฯ เป็นสถานศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา ดังนั้นเพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิทยาลัยฯ จึงสมควรมีการเปลี่ยนชื่อใหม่ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อใหม่ให้กับวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา ว่า " สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล " โดยทางสำนักพระราชเลขานุการ พระบรมมหาราชวังได้มีหนังสือที่ รล 0003/16942 ลงวันที่ 15 กันยายน 2531 แจ้งว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อใหม่ ของวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา ว่า " สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล " ต่อมาที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 14/2532 สมัยสามัญ เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2532 มีมติเห็นชอบกับร่างพระราชบัญญัติเปลี่ยนชื่อวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา เป็นสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล สถานศึกษาแห่งนี้จึงเปลี่ยนชื่อเป็น " สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล " ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนชื่อวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา 2532 และได้มีการเปลี่ยนชื่อ " พระราชบัญญัติวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา พ.ศ.2518 " เป็น " พระราชบัญญัติสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล พ.ศ. 2518 " พร้อมทั้งแก้ไขเพิ่มเติมข้อความในกฎหมายต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนชื่อ ซึ่งได้มาจากการพระราชทานนามดังกล่าวข้างต้น (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 106 ตอนที่ 132 2532 : 9-11)

2.12.3 ปรัชญาการจัดการศึกษา สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล มีความเชื่อมั่นว่าการเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา เป็นกระบวนการศึกษาที่จำเป็น ในการเสริมสร้างมาตรฐานและคุณภาพของชีวิต และเพื่อเป็นกำลังพัฒนาในการเศรษฐกิจและสังคมไทยดังนั้นสถาบันฯ จึงได้จัดการศึกษาโดยมุ่งพัฒนาบุคคลให้มีความเชี่ยวชาญเชิงปฏิบัติการ ความเจนจัดทางวิชาการ และคุณสมบัติที่จำเป็นตามลักษณะอาชีพพร้อมที่จะทำงาน และสามารถปรับปรุงตนเองให้ก้าวหน้า ทันท่วงทีทันต่อการพัฒนาการทางเทคโนโลยี รวมทั้งปลูกฝังความมีระเบียบ วินัย ความประณีต ความสำนึกในจรรยาอาชีพ คุณธรรม ความรับผิดชอบต่อหน้าที่และสังคม

2.12.4 การจัดการศึกษาระดับต่างๆ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ได้จัดการศึกษาใน 2 ระดับคือ ระดับปริญญาตรีและระดับประกาศนียบัตรโดยการจัดการศึกษาทั้ง 2 ระดับ มีการจัดการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กันไป โดยมุ่งเน้นการฝึกทักษะทางด้านวิชาชีพทุกสาขาเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษาทุกระดับสามารถนำความรู้ทางทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีมีคณะที่รับผิดชอบการเรียนสาขาวิชาต่างๆ ทั้งทางด้านวิศวกรรมเทคโนโลยี บริหารธุรกิจ คหกรรมศาสตร์ ศิลปกรรม เกษตรศาสตร์ ศิลปศาสตร์ และศึกษาศาสตร์รวม 8 คณะ โดยแต่ละคณะมีวิชาที่รับผิดชอบในการสอนและสาขาวิชาที่เปิดสอน ดังนี้

คณะศึกษาศาสตร์ มีวิชาทางการศึกษาที่รับผิดชอบในการสอน

- 1). วิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว
- 2). วิชาบริหารการศึกษา
- 3). วิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา
- 4). วิชาหลักสูตรและการสอน

คณะศิลปศาสตร์ วิชาพื้นฐานที่รับผิดชอบในการสอน

- 1). วิชาสายมนุษยศาสตร์
- 2). วิชาสายสังคมศาสตร์
- 3). วิชาสายภาษาศาสตร์
- 4). วิชาสายวิทยาศาสตร์
- 5). วิชาสายคณิตศาสตร์

คณะวิศวกรรมเทคโนโลยี สาขาวิชาวิศวกรรมศาสตร์ที่เปิดสอน

- 1). สาขาวิชาวิศวกรรมไฟฟ้า - ไฟฟ้ากำลัง
- 2). สาขาวิชาวิศวกรรมไฟฟ้า - อิเล็กทรอนิกส์
- 3). สาขาวิชาวิศวกรรมเครื่องกล
- 4). สาขาวิชาวิศวกรรมอุตสาหกรรม
- 5). สาขาวิชาวิศวกรรมสิ่งทอ
- 6). สาขาวิชาวิศวกรรมเคมี - เทคโนโลยีพลาสติค
- 7). สาขาวิชาโยธา - ก่อสร้าง
- 8). สาขาวิชาโยธา - แบบก่อสร้าง
- 9). สาขาวิชาโยธา - สำรวจ
- 10). สาขาวิชาไฟฟ้า - ไฟฟ้ากำลัง

- 11). สาขาวิชา เครื่องกล - เทคนิคยานยนต์
 - 12). สาขาวิชาอุตสาหกรรม - เจียนแบบออกแบบการผลิต
 - 13). สาขาวิชาอุตสาหกรรม - เครื่องมือกล
 - 14). สาขาวิชาอุตสาหกรรม - เชื่อมและประสาน
- คณะบริหารธุรกิจ สาขาวิชาที่เปิดสอน
- 1). สาขาวิชาธุรกิจศึกษาและสัมพันธ์
 - 2). สาขาวิชาการตลาด
 - 3). สาขาวิชาการจัดการ
 - 4). สาขาวิชาการบัญชี
 - 5). สาขาวิชาระบบสารสนเทศ
- คณะคหกรรมศาสตร์ สาขาวิชาที่เปิดสอน
- 1). สาขาวิชาผ้าและเครื่องแต่งกาย
 - 2). สาขาวิชาอาหารและโภชนาการ
 - 3). สาขาวิชาพัฒนาการครอบครัวและเด็ก
 - 4). สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ศึกษา - ผ้าและเครื่องแต่งกาย
 - 5). สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ศึกษา - อาหารและโภชนาการ
 - 6). สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ศึกษา - คหกรรมศาสตร์ทั่วไป
 - 7). สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ศึกษา - อุตสาหกรรมเครื่องแต่งกาย
- คณะศิลปกรรม สาขาวิชาที่เปิดสอน
- 1). สาขาวิชาศิลปกรรม
 - 2). สาขาวิชาออกแบบศิลปประยุกต์
 - 3). สาขาวิชาทัศนกรรม
- คณะเกษตรศาสตร์บางพระ สาขาวิชาที่เปิดสอน
- 1). สาขาวิชาพืชศาสตร์
 - 2). สาขาวิชาสัตวศาสตร์
 - 3). สาขาวิชาเกษตรศึกษา
 - 4). สาขาวิชาเกษตรกลวิธาน
 - 5). สาขาวิชาการจัดการธุรกิจเกษตร

คณะเกษตรศาสตร์นครศรีธรรมราช สาขาวิชาที่เปิดสอน

- 1). สาขาวิชาเกษตรศึกษา
- 2). สาขาวิชาพืชศึกษา
- 3). สาขาวิชาสัตวศาสตร์

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่าสถาบันฯ มีหลักสูตรหรือสาขาวิชาที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรี มีประมาณ 9 สาขาวิชา กับอีก 37 สาขาวิชา ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ อาชีวศึกษา มีภาควิชารับผิดชอบในสาขาวิชาดังกล่าว 36 ภาควิชาและเมื่อพิจารณาถึงการดำเนินการจัดการศึกษาของสถาบันฯ ในทางปฏิบัติเห็นว่าสถาบันฯ ได้ดำเนินการตามแนวนโยบายของแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 6 ซึ่งรายละเอียดของนโยบายคือ ให้สถาบันฯ พัฒนาการจัดการศึกษาสายอาชีพในระดับอุดมศึกษาให้มีคุณภาพสูงยิ่งขึ้น เน้นการพัฒนาหลักสูตรให้ทันกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ให้มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อีกทั้งปรับปริมาณการรับนักศึกษา โดยเฉพาะในระดับปริญญาตรี ให้เพิ่มปริมาณการรับนักศึกษามากขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดแผน (สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล 2513 : 22)

การจัดการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรประกอบด้วย ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ได้มีการจัดการเรียน การสอนในสาขาวิชาดังต่อไปนี้

- 1). ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม
- 2). ประเภทวิชาเกษตรกรรม
- 3). ประเภทวิชาบริหารธุรกิจและพาณิชยกรรม
- 4). ประเภทวิชาคหกรรม
- 5). ประเภทวิชาศิลปกรรม

โดยเปิดสอนในวิทยาเขตต่าง ๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวม 30 วิทยาเขต ดังกล่าวแล้ว อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาและพัฒนาการศึกษาโดยเฉพาะในระดับปริญญาตรีของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลก็ยังไม่อาจก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วทันกับความต้องการและความเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงานและสังคมได้เท่าที่ควร ด้วยสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการบริหารและการจัดการ นั่นก็คือ ความไม่เป็นเอกภาพในการบริหาร ทั้งนี้เนื่องจากสถาบันฯ ได้ดำเนินการจัดการศึกษาโดยมีหน่วยงานในสังกัดที่จัดการศึกษาระดับปริญญาตรีถึง 8 คณะ และระดับประกาศนียบัตร จำนวน 30 วิทยาเขต กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ การดำเนินงานทั้งด้านการบริหาร และการจัดการศึกษาไม่คล่องตัวเท่าที่ควร และสถาบันฯ เองก็

มิได้มีสำนักงานเป็นของตนเอง ปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ ยังไม่มีอาคารสถานที่ให้คณะต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาระดับปริญญาตรี ยังคงต้องอาศัยอาคารสถานที่ของวิทยาเขตต่าง ๆ ซึ่งวิทยาเขตเหล่านั้นต้องจัดการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาอยู่แล้ว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องใช้อาคารบางส่วนทำการผลิตนักศึกษาในระดับปริญญาตรีด้วย ซึ่งถ้าหากยังคงเป็นอยู่เช่นนี้อีกต่อไป จะมีผลอย่างมากต่อคุณภาพของนักศึกษาที่ผลิตออกไป และจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพของการอาชีวศึกษาและเทคโนโลยีเป็นอย่างมาก ซึ่งหากที่จะบรรลุตามวัตถุประสงค์ ของการจัดตั้งสถาบันฯ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอย่างหนึ่งที่จะต้องดำเนินการจัดตั้งศูนย์กลางการจัดการศึกษาระดับปริญญาชั้น ซึ่งสถาบันฯ ได้รับความอนุเคราะห์จากกรมธนารักษ์ อนุญาตให้ใช้ที่ดินในความรับผิดชอบของกรมธนารักษ์จำนวน 74 ไร่เศษ เพื่อให้สถาบันฯ ดำเนินการจัดตั้งศูนย์กลางการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นที่ตำบลคลองหก อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นพื้นที่กว้างขวางสามารถที่จะพัฒนางานของสถาบันฯ ให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายในอนาคตอันใกล้ได้เป็นอย่างดี